

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

Giedrės Mikėnienės
Neakivaizdinio skyriaus
5 kurso studentės

MAGISTRO DARBAS

**BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS
JŲ SKYRIMAS IR PASKIRTIS.**

**THE MEASURES OF PUNITIVE IMPACT
THEIR INFLICTION AND PURPOSE.**

Vadovas.doc. dr.J.Prapieštis

Recenzentas.doc. dr. R.Drakšas

Vilnius, 2007

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. Bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių samprata	
1.1. Bausmės samprata, požymiai, paskirtis.....	6
1.2. Bausmių sistemos sąvoka.....	16
1.3. Baudžiamojo poveikio priemonių samprata, požymiai, paskirtis. Bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių santykis.....	21
1.4. Baudžiamojo poveikio priemonių sistemos sąvoka, raida. Bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių sistemos ypatumai.....	27
2. Baudžiamojo poveikio priemonių rūšys	
2.1. Uždraudimas naudotis specialia teise.....	29
2.2. Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas.....	33
2.3. Nemokami darbai.....	35
2.4. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.....	37
2.5. Turto konfiskavimas.....	40
3. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas.....	45
4. Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo teisinės pasekmės.....	49
IŠVADOS.....	51
SANTRAUKA.....	53
SUMMARY.....	54
PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	55
PRIEDAI.....	60

IŽANGA

Temos naujumas. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui buvo pradėta taikyti visiškai nauja bausmių sistema. Pagrindiniame šalies baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas – baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimas. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse (toliau tekste – LR BK) poveikio nusikaltusiam asmeniui prievartos priemonių sistemą sudaro:

- 1) bausmės;
- 2) baudžiamojo poveikio priemonės;
- 3) auklėjamojo poveikio priemonės;
- 4) priverčiamosios medicinos priemonės.

Kiekviena iš šių prievartos priemonių neabejotinai skiriasi savo turiniu ir teisiniais padariniais.

Paminėtina, jog magistro darbe nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonių temos naujumas buvo viena iš priežasčių, paskatinusi pasirinkti būtent šią darbo temą. Taip pat įdomi, naudinga ir dar plačiau neanalizuota pasirodė bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių lyginamoji analizė.

Temos aktualumas. Apžvelgiant pasirinktos magistro darbo temos aktualumą pirmiausiai būtina paminėti, jog pagrindinis šalies įstatymas - Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau tekste – LR Konstitucija) įtvirtina pagrindines žmogaus teises ir laisves, kurios turi būti saugomos ir ginamos. Valstybė, pripažindama prigimtines žmogaus teises ir laisves, įsipareigoja jas gerbti, užtikrinti jų gynybą, saugoti jas nuo bet kokio neteisėto kišimosi ar ribojimo, užtikrinti, kad jomis nebūtų piktnaudžiaujama. Atsakomybės neišvengiamumo principas baudžiamajoje teisėje reiškia, kad kiekvienas, nusikalstamą veiką padaręs asmuo, turi sulaukti bausmės arba kitokių baudžiamojo teisinio poveikio priemonių, kurias numato baudžiamasis įstatymas. Viena iš šių teisių apsaugos ir gynimo priemonių yra baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas. *Baudžiamoji atsakomybė, kaip viena iš konstitucinių vertybių apsaugos ir gynimo priemonių, yra valstybės prievartos taikymas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir šio asmens nusikalstamo elgesio pasmerkimas, pasireiškiantis asmeninio ir turtinio pobūdžio suvaržymais, kurie yra numatyti teismo nuosprendyje, o taip pat tam tikrais apribojimais,*

kylančiais iš asmens teistumo. Tačiau kartu paminėtina, jog tam tikrais atvejais baudžiamosios teisės tikslus galima pasiekti ir atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir taikant jam baudžiamojo poveikio priemones, kurių paskirtis ne tik padaryti atitinkamą poveikį nuteistajam, bet kartu ir dar labiau, nei iki šiol *užtikrinti nukentėjusiųjų* bei visuomenės *interesų apsaugą*, vykdyti nusikalstamų veikų prevenciją.

Bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo taisyklių, nustatančių bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonių rūšies ir dydžio parinkimą, formulavimas, ko gero, yra vienas iš labiausiai kontraversišku baudžiamosios teisės klausimų, kurie pabrėžia magistro darbe nagrinėjamos temos aktualumą.

Darbo tikslai. Šio magistro darbo tikslas yra išanalizuoti LR BK įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą, aptarti atskiras baudžiamojo poveikio priemonių rūšis, jų skyrimo ypatumus, sukeliamas teises pasekmes. Taip pat paminėtina, jog nemaža dalis magistro darbe bus skiriama bausmių bei baudžiamojo poveikio priemonių palyginimui, esminiams jų skirtumams bei panašumams atskleisti.

Tyrimo objektas. Magistro darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas baudžiamojo poveikio priemonių sistemos, skirtos pilnamečiams asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, analizei. Baudžiamojo poveikio priemonių sistema juridiniams asmenims bei nepilnamečiams asmenims dėl magistro darbo apimties reikalavimų ir tam tikrų jiems taikomų bausmių rūšių ypatumų nebus plačiau nagrinėjama.

Tyrimo metodai. Šiame darbe panaudoti loginis, sisteminis, lyginamasis ir statistinis teisės aiškinimo metodai.

Loginis tyrimo metodas taikytas siekiant nustatyti atskirų baudžiamojo poveikio priemonių sistemos elementų vaidmenį visai sistemai.

Sisteminio analizės metodo taikymą įgalina sisteminė teisės prigimtis, šiuo metodu remtasi siekiant atskleisti baudžiamojo poveikio priemonių sistemą bei atskleisti, esminius bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonių institutų panašumus ir skirtumus.

Lyginamasis metodas taikytas analizuojant Lietuvos ir užsienio valstybių įstatymus.

Statistinis tyrimo metodas naudotas analizuojant statistikos duomenis. Be to, apibendrinimai ir išvados gauti kompleksiskai taikant loginį, probleminį – teorinį,

lyginamąjį metodus. Kiekvienas naudojamas tyrimo metodas reikšmingas, tačiau būtent jų visuma padės atskleisti analizuojamą temą.

Tyrimo šaltiniai. Apžvelgiant nagrinėjamos temos šaltinius, pirmiausiai paminėtina, jog atsižvelgiant į nagrinėjamos temos naujumą, literatūros šia tema nėra gausu. Pagrindiniai šaltiniai, kuriais buvo remtasi darbe, tai norminiai teisės aktai, baudžiamųjų kodeksų komentarai, monografijos bei straipsniai nagrinėjama tema. Drąsiai galima teigti, jog mūsų šalyje didesnių darbų ir tyrimų, skirtų baudžiamojo poveikio priemonių sistemos analizei visgi buvo atlikta labai nedaug. Daugelis autorių (G. Švedas, R. Drakšas, G.Šulija) pagrindinį dėmesį iki šiol skyrė ne išsamiai baudžiamojo poveikio priemonių sistemos, atskirų jų rūšių analizei, o nagrinėjo atskirus bausmių reformos, bausmių skyrimo, baudžiamosios atsakomybės realizavimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aspektus.

Magistro darbe taip pat buvo naudojama besiformuojanti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, bei Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiami statistiniai duomenys. Be to, taikant lyginamąjį tyrimo metodą buvo analizuojami ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai.

1. BAUSMIŲ IR BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SAMPRATA

1.1. BAUSMĖS SAMPRATA, POŽYMIAI IR PASKIRTIS

Vienas iš pagrindinių baudžiamosios teisės principų yra atsakomybės neišvengiamumo principas yra. Jo esmę sudaro tai, kad padaręs nusikalstamą veiką asmuo turi sulaukti baudžiamajame įstatyme numatytų sankcijų, t.y. bausmės arba kitokių baudžiamajo teisinio poveikio priemonių.

Siekiant atskleisti bausmių ir baudžiamajo poveikio priemonių sampratą, pirmiausiai reikėtų pradėti nuo bendrosios bausmės, jos požymių analizės. Taip pat būtina apžvelgti bausmės paskirtį, kad būtų galima įvertinti LR BK įtvirtintą bausmių sistemą ir išsiaiškinti, ar tų bausmių rūšių, kurios yra galimos pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą, pakanka, kad būtų įgyvendinti pagrindiniai bausmės tikslai.

Kriminalinė bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikaltimą, ir apribojanti nuteistojo teises bei laisves visuomenės naudai¹.

Bausme siekiama paveikti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, kad ateityje jis daugiau nenusikalstų, t.y. pataisyti nusikaltėlį. Taip pat, kriminalinė bausmė kartu daro poveikį ir kitiems visuomenės nariams, kad šie nenusikalstų. Baudžiamojoje teisėje akcentuojama, kad bausmės griežtumas turi atitikti nusikaltėlio asmenybę, padaryto nusikaltimo pobūdį ir pavojingumo laipsnį, baudžiamąją atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes. Bausmės esmę sudaro nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas, o bausmės turinį – tam tikrų teisių ar laisvių apribojimai. Nusikaltusio asmens patiriami tam tikri suvaržymai ir apribojimai yra objektyvūs kriminalinės bausmės požymiai, be kurių ji netektų savo prasmės. Bausmė pasireiškia konkrečiomis bausmės rūšimis, numatytomis baudžiamajame įstatyme, o nubaudimas – asmens fizinės laisvės apribojimu, teisės pasirinkti darbą arba veiklą apribojimu. LR Konstitucijos 18 straipsnis įtvirtina, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės². Konstitucinis Teismas nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Konstitucijai“ pabrėžė, kad „šias teises turi kiekvienas žmogus, tai reiškia, kad jas turi ir geriausiai, ir blogiausiai žmonės³“. Tačiau asmuo, darydamas

¹ Baudžiamoji teisė. Antras papildytas leidimas, Vilnius, 1998, p. 343

² Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014

³ Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004.

nusikalstamą veiką, nepaiso šio principo. Dėl šios priežasties, asmens, padariusio nusikalstamą veiką, patiriami tam tikrų teisių ir laisvių apribojimai ar suvaržymai taip pat yra reikšmingi, siekiant užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui ateityje.

LR BK 41 straipsnis nustato, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Ši sąvoka įtvirtina, kad:

1) bausmė yra valstybės prievartos priemonė;

2) bausmė gali būti paskirta už baudžiamajame įstatyme numatytos pavojingos veikos – nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo - padarymą;

3) bausmę skiria tik teismas, t.y. LR Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto principo „teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“ perkėlimas į LR BK. Teismas gali paskirti tik tokią bausmę, kuri nurodyta baudžiamajame įstatyme ir numatyta konkrečioje LR BK straipsnio, pagal kurį asmuo pripažintas kaltu, sankcijoje. Taigi, teismas negali skirti tokios bausmės, kurios nenumato galiojantis baudžiamasis įstatymas.

Rusijos Federacijos Baudžiamajame kodekse⁴ (toliau – RF BK) bausmė apibrėžiama kaip valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu. Bausmė skiriama asmeniui, kuris yra pripažįstamas kaltu padariusiu nusikalstamą veiką ir pasireiškia RF BK numatytų to asmens laisvių bei teisių apribojimu ar atėmimu. Paminėtina, jog RF BK nėra numatęs baudžiamojo nusižengimo sąvokos, tačiau bausmės sąvoka išplėsta numatant, kad teisės bei laisvės gali būti atimamos arba apribojamos. Be to, teisių bei laisvių atėmimą sąlygoja RF BK įtvirtinta mirties bausmė.

Latvijos Respublikos Baudžiamajame kodekse⁵ (toliau - Latvijos BK) bausmė apibrėžiama panašiai kaip ir LR BK, t.y. valstybės prievartos priemonė taikoma asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką. Latvijos BK nusikalstamos veikos taip pat kaip ir LR BK yra skirstomos į baudžiamuosius prasižengimus ir nusikaltimus.

Teisinėje literatūroje išskiriama nemažai kriminalinės bausmės požymių. Pagrindiniai požymiai, kurie išskiria bausmę iš kitų valstybės prievartos priemonių yra bausmės skyrimo pagrindas ir tvarka, jos oficialumas ir viešumas, individualumas bei sukeltos teisinės pasekmės.⁶ Literatūroje sutinkama ir kitų kriminalinės bausmės

⁴ <http://www.garant.ru/main/10008000-009.htm#3330>

⁵ АСЛАНОВ, Р. М., et al. Уголовный кодекс Латвийской Республики. Юридический центр Пресс, 2001.

⁶ ABRAMAVIČIUS, Armanas, et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 263.

požymių: tikslingumas, efektyvumas, ekonomiškumas, lankstumas, skyrimas valstybės vardu, atleidimas nuo jos tik teismo sprendimu ir kt.⁷

Bausmės oficialumas pasireiškia tuo, kad nuosprendis baudžiamojoje byloje priimamas valstybės vardu, laikantis baudžiamojo įstatymo, t.y. baudžiamojo proceso reikalavimų. Bausmė visais atvejais skiriama viešai. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso⁸ (toliau tekste – LR BPK) 9 straipsnio 5 dalis numato, kad tuo atveju, kai byla nagrinėjama uždareme teismo posėdyje, nuosprendžio rezoliucinė dalis, kurioje nustatoma bausmės rūšis ir dydis, turi būti skelbta viešai.

Bausmės individualumui būdinga tai, kad bausmė skiriama tik asmeniui padariusiam nusikaltimą ir tik jis gali ją atlikti. Bausmė negali būti skiriama nusikaltusio asmens šeimos nariams ar kitiems asmenims. Kita vertus, paskirtoji bausmė paveikia ne tik nusikalstamą veiką padariusį asmenį, ji daugiau ar mažiau turi įtakos ir kitiems asmenims, pavyzdžiui, apriboja nuteistojo šeimos narių ar kitų asmenų turtines teises, nes netenkama dalies pragyvenimui reikalingų pajamų, turtinės bausmės sumažina turtą ir pan.

Bausmės skyrimo pagrindai ir tvarka įpareigoja teismą laikytis įstatymo nustatytų reikalavimų skiriant šią baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemonę.

Be to, skirtingai nei kitos valstybinės prievartos priemonės, teismo paskirtos bausmės atlikimas užtraukia nuteistajam *teisines pasekmes* – teistumą. Teistumas įstatymų nustatytais atvejais gali riboti kai kurias asmenines nuteistojo teises, pvz. teisę gauti Lietuvos Respublikos pilietybę.

Kiekviena valstybė ir visuomenė su nusikalstamumu kovoja įvairiais būdais. Valstybė nustato savo baudžiamąją politiką, nubaudžia, o prireikus ir izoluoja asmenis, kurie daro visuomenei pavojingas veikas.⁹

Kaip buvo minėta, bausmė yra valstybės reakcija į padarytą nusikalstamą veiką. Ji parodo, ko valstybė siekia bausdama asmenį, padariusį nusikalstamą veiką. Šiai valstybės reakcijai keliami tam tikri tikslai, kurie ir sudaro bausmės paskirtį, o ją išsiaiškinti padeda bausmės teorijos, į kurią orientuojama baudžiamoji politika, nustatymas.

Bausmės teorijos ištakų galima surasti bendruomeninėje santvarkoje galiojusiame keršte. Tai pirmoji ir seniausioji atpildo teorija, kurios esmė išreiškiama taisykle „akis už akį, dantis už dantį“. Valstybėms sankcionavus per amžių amžius

⁷ DRAKŠAS, R. Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos. Vilnius, 2002, p. 23.

⁸ Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁹ PALSKYS, E. Bausmių evoliucija. Socialistinė teisė, 1976, Nr. 1, p. 51.

susiformavusį paprotį, pagal kurį auka ir jos šeimos nariai patys galėjo imtis baudimo už padarytą nusikaltimą priemonių, šis paprotys virto Taliono teise, t.y. pareigą atkeršyti prisiėmė valstybė.¹⁰ Valstybė, perėmusi bausmę į savo rankas, asmenį bausdavo labai žiauriai, bausmėmis siekdama sunaikinti nusikaltėlį ir įbauginti kitus. Tačiau šiuolaikinė baudžiamosios teisės teorija griežtai atsiriboja nuo senovės visuomenėse ir valstybėse egzistavusio Taliono principo.

Atpildo koncepcija bausmių reikalingumą pagrindžia neanalizuodama efektyvumo argumento. Bausmės tikslu buvo laikomas teisingumo įvykdymas, o ne nusikaltimų prevencija. Visuomenė norėjo matyti, kad už nusikaltimus baudžiama. Tokiu būdu buvo išreiškiamas jos pasmerkimas, o kartu ir patenkinamas noras matyti bausmę už veiksmus, nuo kurių ji pati susilaikė, laikydamosi įstatymų ar bijodama bausmės, kai tuo tarpu nusikaltėlis patenkino savo interesus ir įgyvendino norus.¹¹ Vienas iš atpildo teorijos atstovų laikytinas I. Kantas, kuris buvo įsitikinęs, jog kiekvienas asmuo turi atsakyti už tai, ką padarė.

Įbauginimo teorijos atstovas J. Bentamas teigė, kad bausme nusikaltusį asmenį reikia įbauginti taip, kad jis daugiau nebedarytų nusikaltimų¹². Bausmė turi būti ta priemonė, kuri atgraso nuo nusikalstamų veikų darymo. Ši teorija turi dvi kryptis – tai bendroji ir specialioji prevencija. Jos poveikis gali būti tiek individualusis, kai nubaustas asmuo turėtų ateityje nebenusikalsti, tiek ir bendrasis, kai nubausto asmens pavyzdys turėtų nulemti tai, kad kiti asmenys pasirinktų įstatymų laikymąsi ir nebenusikals.

Galimybės padaryti nusikaltimą atėmimo teorijos esmė labai artima įbauginimo teorijai – tai fizinis poveikis nusikaltėliui, kuriuo siekiama atimti iš jo galimybę padaryti naujus nusikaltimus. Šiuolaikinėje teisėje tai pasireiškia kaip laisvės atėmimas, tačiau anksčiau buvo taikomos ir tokios bausmės kaip rankos nukirtimas vagiui, prostitutės kūno subjaurojimas ir pan. Galimybės padaryti nusikaltimą atėmimo teorijos šalininkai R. Garofalo, E. Feri, Č. Lombrozo baudžiamajai teisei siūlė novatoriškas nusikaltimų prevencijos priemones, tokias kaip sterilizacija, kastracija, amputacija, deportacija į negyvenamas salas arba kitus tolimus šalies kampelius, mirties bausmė.

Pačia „jauniausia“ laikytina reabilitacijos teorija. „Nusikaltėlio pataisymo“ terminą XIX a. pabaigoje pirmasis pavartojo vokiečių V. Štelceris. Ši teorija teigia, jog nusikaltusį žmogų galima ir reikšti paveikti, kad jis daugiau nebenusikalstų, tačiau kartu ši

¹⁰ MAKSIMAITIS, Mindaugas. Užsienio teisės istorija. Vilnius, 1998, p. 21-22.

¹¹ TITUS, R.S. *Crime and Criminology*. McGraw-Hill Companies, Inc., 2000, p. 67-69.

¹² ABRAMAVIČIUS, A. et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Antras papildytas leidimas, Vilnius, 1998, p. 342

teorija pripažįsta tik pozityvų poveikį – psichologinę terapiją, profesinį parengimą ir kt. Be to, poveikio priemonės stengiamasi individualizuoti atsižvelgiant į nusikaltėlio asmenybės ypatumus.

Lietuvos baudžiamoji politika yra orientuota į įbauginimo ir galimybės padaryti nusikaltimą atėmimo teorijas, tačiau LR Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalis, įtvirtinanti draudimą žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, tai pat nustatyti tokias bausmes, neatsiejama nuo LR Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalies, nustatančios reikalavimą skirti ir taikyti bausmę tik vadovaujantis įstatymu. Šios nuostatos atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹³ 3 straipsnio ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto¹⁴ 7 straipsnio reikalavimus ir sąlygoja baudžiamojo įstatymo nuostatų atsiradimą, kuriose yra apibrėžiami bausmių tikslai, nustatomos bausmių rūšys, jų sukeliamų apribojimų, suvaržymų, nubaudo pobūdis. Dėl šios priežasties tiek priimant baudžiamuosius įstatymus, tiek ir juos taikant, turi būti atsižvelgiama į tai, kad kriminalinių bausmių tikslas nėra kerštas ir kad šiomis bausmėmis nėra siekiama sukelti nusikaltusiam asmeniui fizinių kančių arba pažeminti žmogaus orumą. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad „bausmė ir kitos baudžiamojo poveikio priemonės turi būti teisingos“.¹⁵ Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų teigia, kad „šiuolaikinėje Europos šalių baudžiamojoje teisėje yra pastebima akivaizdi tendencija: kriminalinė bausmė turėtų derinti bausmę su žmoniškumo, pagarbos žmogui, jo orumui išsaugojimu, o bausmės tikslas turėtų būtų atkurti nusikaltimu pažeistą tvarką bei užtikrinti žmonių saugumą. Svarbi yra nusikaltimą padariusio asmens resocializacija, jo pagarbos įstatymams ugdyimas per bausmės atlikimo laiką. Reikšmingas baudžiamųjų įstatymų principas yra tas, kad juose įtvirtintos bausmės neturi būti griežtesnės negu reikia, kad padaręs nusikaltimą asmuo pasitaisytų, t.y. ateityje nebusikalstų“.

Bausmės esmė itin ryškiai atsiskleidžia per jos paskirtį. Galiojančio BK 41 straipsnio 2 dalis įtvirtina tokią bausmės paskirtį:

1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo. Šis tikslas yra susijęs su bendrąja ir individualiąja nusikaltimų prevencija. Visos priemonės, kuriomis yra siekiama užkirsti kelią baudžiamojo įstatymo pažeidimams, žmogaus psichikoje turi suformuoti motyvaciją nedaryti nusikaltimų. Įgyvendinant šį tikslą, siekiama, kad nusikalstamą veiką

¹³ Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

¹⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.

¹⁵ GUMULIAUSKAS, A. Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Teisė, 2003, Nr. 48, p. 95.

padaręs asmuo daugiau nepažeistų baudžiamajame įstatyme įtvirtintų reikalavimų ir draudimų, o kiti asmenys - nenusikalstų. Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės dėl to, ar galima bausme siekti bendrosios prevencijos tikslų - „bausti „mane“, siekiant įbauginti „kitus“¹⁶, nes ši prevencija nėra susijusi su nusikaltusiu asmeniu ir nesukuria baudžiamųjų teisinių santykių, kurie atsiranda tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens. Tačiau negalima paneigti, kad bausmė „kitam asmeniui“ veikia kaip atgrasantis nuo nusikalstamos veikos veiksnys. Bausmės skyrimas kitiems asmenims sulaiko nuo nusikalstamų veikų tuos, kurie nepažeidžia įstatymo dėl baimės patirti bausmę, dėl šios priežasties „bendrosios prevencijos nepripažinimas bausmės tikslu negali būti tapatinamas su bausmės bauginamojo poveikio neigimu“.¹⁷ Konstitucinis Teismas savo nutarime yra tiksliai nurodęs, jog kriminaline bausme siekiama paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kad jis nepadarytų naujų nusikaltimų ateityje, t.y. pataisyti nusikaltėlį, kartu padarant poveikį kitiems visuomenės nariams, kad jie nebenusikalstų. Tuo pačiu yra atkuriamą pažeista tvarka ir teisingumas.

2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Šiuo bausmės tikslu yra siekiama atkurti socialinio teisingumo ir interesų pusiausvyrą po nusikaltimo padarymo. Teigiama, jog atkuriant teisingumą į *status quo* (pradinę padėtį) yra grąžinami pažeisti individo, visuomenės ir valstybės interesai. Įgyvendinant nubaudimo tikslą, yra siekiama, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, patirtų materialinį ir (arba) kitokio pobūdžio diskomfortą ir suvaržymus.¹⁸ Nubaudimo esmę sudaro tai, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo kaip atpildą patiria tam tikrus, įstatymų numatytus ir padarytą nusikalstamą veiką atitinkančius suvaržymus ar netekimus. Konstitucinis Teismas taip pat yra pasisakęs, jog kriminalinė bausmė – tai valstybės reakcija į jau padarytą nusikaltimą. Tai yra valstybės prievartos priemonė, apkaltinamuoju nuosprendžiu skiriama nusikaltimą padariusiam asmeniui ir apribojanti nuteistojo teises bei laisves. Vadovaujantis baudžiamosios teisės doktrina, bausmės esmę sudaro asmens, padariusio nusikalstamą veiką, nubaudimas, o jos turinį – nuteisto asmens tam tikrų teisių ir laisvių suvaržymas. Nuteistojo patiriami apribojimai bei suvaržymai yra objektyvūs bausmės požymiai, priešingu atveju ji netektų savo prasmės. Atsižvelgiant į tai, jog bausmės esmę sudaro nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas, t.y. negatyvių poveikio priemonių jam taikymas, taip atgrasant jį bei

¹⁶ BLUVŠTEINAS, J. Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės bausmės funkcijos. Teisės problemos, 1994, Nr. 2, p. 58.

¹⁷ ŠVEDAS, G. Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 68.

¹⁸ SOLOVEIČIKAS, D. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika Vilniaus universitetas, Teisė, 2005, Nr.56.

kitus asmenis nuo tolimesnio nepageidaujamo elgesio ateityje, be to įstatymų leidėjas nubaudimą įvardija kaip vieną iš bausmės tikslų, nubaudimas negali būti suvokiamas atskirai nuo kitų tikslų ir turi būti aiškinamas kaip priemonė kitiems tikslams pasiekti.

3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Šis bausmės tikslas reiškia, jog kriminaline bausme yra siekiama sudaryti nusikaltusiam asmeniui tokias fizines sąlygas, kurios užkirstų kelią naujai nusikalstamai veikai ateityje padaryti. Kai kurios bausmės rūšys yra tiesiogiai užprogramuotos šiam tikslui, pavyzdžiui, teismas, paskirdamas nuteistajam viešųjų teisių atėmimą ir teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą, tuo pačiu atima nuteistajam galimybę padaryti nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams.

4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Baudžiamosios teisės teorijoje ši veikla vadinama specialiąja (individualiąja) prevencija. Specialioji prevencija nukreipta į nusikalstamą veiką padariusius asmenis ir pasireiškia konkrečių asmens teisių ir laisvių apribojimu, individualių pataisymo priemonių taikymu, specialių pareigų nustatymu. Specialiosios prevencijos tikslai yra realizuojami pozityviomis auklėjimo priemonėmis. Lietuvoje specialioji prevencija realizuojama Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse¹⁹ numatytais priemonėmis – bendruoju ar specialiuoju lavinimu, socialine reabilitacija ir kt. Pozityvios poveikio priemonės turi įtikinti asmenį, kad nusikalstamų tikslų siekimas yra nepriimtinas tiek jam pačiam, tiek ir visuomenei, dėl šios priežasties atlikęs bausmę jis turėtų sugebėti savo gyvenimo tikslų siekti teisėtomis priemonėmis. Asmens, padariusio nusikalstamą veiką, socialinė reabilitacija, kai jam yra paskiriama bausmė, reiškia šio asmens negatyvių savybių ir pasaulėžiūros keitimą, siekiant, kad šis asmuo vertintų visuotinio elgesio taisykles, bendrąsias vertybes ir elgesio standartus, gerbtų kitų asmenų teises ir teisėtus interesus.²⁰ Paminėtina, kad tokia pati bausmė asmenis, padariusius nusikalstamą veiką, veikia skirtingai, be to, ji gali turėti tik trumpalaikį prevencinį poveikį arba jo gali visai neturėti, jeigu asmuo bus įsitikinęs, kad kitą kartą jo „nepagaus“, o jei „pagaus“, tai nebūtinai nubaus, - „įsitikinimas, kad bausmė neišvengiama (nors ir švelni), visados padarys didesnę įspūdį, negu baimė žiaurios bausmės, nuo kurios dar yra viltis išsigelbėti“.²¹ Tam tikrų visuomenės grupių, kurioms yra būdingas santykinai didesnis nusikalstamumas, nariams,

¹⁹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3084.

²⁰ SOLOVEIČIKAS, D. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika Vilniaus universitetas, Teisė, 2005, Nr.56.

²¹ BEKARIJA, Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Kaunas, 1992, p. 72.

bausmės poveikis gali būti nedidelis, kadangi tose grupėse gali būti propaguojama pagarba nusikalstamai veikai ir tiems, kurie savo tikslų siekia priešingais įstatymams tikslais.

5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Vienas iš pagrindinių bausmės tikslų – teisingumo principas, baudžiamojoje teisėje atspindintis įstatymų leidėjo idėją, kuri gali būti įvardinta kaip teismų praktinės veiklos pagrindinių gairių nustatymas sprendžiant baudžiamąsias bylas ir skiriant nusikaltusiems asmenims bausmes. Lietuvos teisės doktrinoje teisingumas pirmiausia pasireiškia vienodos teismų praktikos formavimu. „Analogiški nusikaltimai, padaryti analogiškais sąlygomis, turi būti sprendžiami analogiškai“.²² Baudžiamosios teisės prasme teisingumą reikėtų suprasti kaip tokių pat veikų, padarytų tokiomis pat aplinkybėmis, taip pačiai apibūdinamų asmenų, analogišką vertinimą ir analogišką nubaudimą už jų padarymą. H. Hartas teigia, kad imperatyvas „vienodas bylas traktuok vienodai“²³ yra svarbiausias teisingumo priesakas. Teisingumo principas neatsiejamas nuo LR Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygybės prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus principo, kurio „turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai“.²⁴

Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas pabrėžia, kad „BK, formuluodamas bausmės paskirtį nustato, kad viena iš bausmės paskirčių yra užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“.²⁵

Teisingumas, kaip jau buvo minėta, yra suprantamas kaip teisingas baudžiamasis įstatymas, sudarantis sąlygas vienodai teisminei praktikai. Konstitucinis Teismas savo nutarime akcentavo, jog „Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės principai *inter alia* reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos; už nusikalstamas veikas

²² PIESLIAKAS, V. Bausmių skyrimo nuostatų tobulinimo problemos. Teisės problemos, 1996, Nr. 2, p. 8.

²³ HART, H.L.A. Teisės samprata, Vilnius, 1997, p. 267.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1996, Nr. 9-228.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99/2004.

negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai“.²⁶

Teisingumo principas yra neatsiejamas nuo nusikaltusiam asmeniui skiriamos bausmės proporcingumo (ekonomijos principo). Įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme turi nustatyti optimalų asmens pataisymui reikalingą bausmės dydį tam, kad teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir taikydamas baudžiamąjį įstatymą, galėtų individualizuoti konkrečiam asmeniui už konkrečią nusikalstamą veiką skiriamą bausmę. Teisingos kriminalinės bausmės skyrimas yra labai svarbi ir sudėtinga teisminės veiklos dalis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse yra ne kartą pasisakęs jog „kiekvienas nusikaltęs asmuo turi teisę į teisingą bausmę, todėl vertinant konkrečios bylos aplinkybes, teismui privalu atsižvelgti ne tik į tai, kad skiriama bausmė atitiktų įstatymo reikalavimus, bet turi atsižvelgti ir į nuostatas, skirtas bausmei individualizuoti, taip pat ir į nuostatas, įtvirtinančias teisingumo principo viršenybę“.²⁷

Bausmė yra ne tik teisinis institutas, bet ir svarbi socialinė priemonė: „tinkamas jų derinys padeda įgyvendinti pagrindinį bausmės tikslą – perauklėti žmogų, grąžinti jį į teisingą gyvenimo kelią. Nuo to ar paskirtoji bausmė yra pagrįsta ir teisinga, priklauso jos bendrasis ir specialusis prevencinis vaidmuo. Neteisinga – aiškiai per švelni ar per griežta – bausmė daro žalą valstybei ir visuomenei, menkina bausmės poveikį nusikaltėliui ir kitiems asmenims, silpnina kovą su nusikalstamumu apskritai“.²⁸

Bausmė skiriama įgyvendinti ne vieną, o kelis tarpusavyje susijusius tikslus. Dėl šios priežasties negalima išskirti vieno universalios bausmės tikslo, nes tik šių tikslų visuma pilnai apibūdina bausmės paskirtį.

RF BK yra įtvirtina beveik per pusę mažiau bausmės tikslų nei numato LR BK. RF BK 43 straipsnio 2 dalis įvardina tokius bausmės tikslus:

- 1) socialinio teisingumo atkūrimas;
- 2) nusikaltėlio pataisymas;
- 3) kelio užkirtimas naujų nusikalstamų veikų darymui.

RF BK įtvirtintas socialinio teisingumo atkūrimo tikslas, pakankamai sunkiai įsivaizduojamas, nes padarius nusikalstamą veiką, neretais atvejais pažeista asmens teisė

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2003, Nr. 57-2552.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-594/2005.

²⁸ MISIŪNAS, J. Bausmės individualizavimas – kovos su nusikalstamumu efektyvumo sąlyga. Socialistinė teisė, 1975, Nr. 4, p. 3.

jau niekada nebegali būti atkurta. Dėl šios priežasties socialinis teisingumas veikiau suvokiamas per atpildo teorijos prizmę, o tai reiškia, jog už kiekvieną veiką, įstatymo pripažintą nusikalstama, reikia atlyginti, siekiant kad visuomenėje išivyrėtų teisingumas. Tačiau kartu socialinis teisingumas nereiškia vien tik nukentėjusiojo asmens teisių gynybos, nepaisant nusikaltusio asmens interesų. Svarbiausia yra parinkti tokią bausmę, kuri atitiktų padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą, t.y. kriminalinė bausmė turi būti proporcinga pažeistos teisės apimčiai. Taigi, realizuojant socialinio teisingumo atkūrimo tikslą, atsiskleidžia bausmės esmė – nubaudimas, nors kaip atskiras tikslas jis ir neįvardintas.

Bausmės paskirtis yra galutinis rezultatas, kurio, nustatydamas ir taikydama bausmes už baudžiamųjų įstatymų pažeidimą, siekia valstybė. Ją lemia nusikalstamumo būklė ir dinamika, baudžiamosios politikos kryptingumas, vyraujanti bausmės teorija. Bausmės paskirties įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme turi principinę reikšmę, nes tai leidžia nustatyti atskiroms bausmės rūšims keliamus tikslus, sudaryti jų vykdymo teisinės prielaidas, įvertinti bausmių efektyvumą bei sudaryti pačią bausmių sistemą.²⁹

²⁹ ŠVEDAS, G. Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 66.

1.2. BAUSMIŲ SISTEMOS SAŲOKA

Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos bausmės sudaro bausmių sistemą – išsamų, baudžiamajame įstatyme tam tikra tvarka išdėstytą ir teismams privalomą bausmių sąrašą, parodantį, koku būdu valstybė siekia įgyvendinti bausmės paskirtį. Viena iš bausmių sistemos paskirčių – užtikrinti bausmės tikslų realizavimą.

Bausmių sistema yra sudaryta iš konkrečių bausmių rūšių, turinčių bendrųjų bei specialiųjų požymių. Kiekviena bausmės rūšis turi savo turinį: kiekybines ir kokybines arba tik kokybines ribas, kurios neturėtų būti peržengiamos. Galiojančio LR BK 54 straipsnio 3 dalis numato, kad jeigu sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Bausmių, kurios trunka tam tikrą laikotarpį, pavyzdžiui viešieji darbai, laisvės atėmimas, turinį sudaro du elementai: kiekybinis ir kokybinis. Kiekybinis bausmės turinio elementas parodo, kuriam laikui yra apribojamos asmens teisės ir laisvės, o kokybinis bausmės turinio elementas parodo, kokios teisės ir laisvės turi būti apribotos ar atimtos, kaip įgyvendinami šie apribojimai ir kokia yra jų apimtis.

Bausmių sistemai yra keliami tam tikri reikalavimai. Ji privalo būti nuosekli, hierarchiška ir nedeklaratyvi. Ją turi sudaryti įvairios savo turiniu ir griežtumu bausmės, nes tik tokia sistema leistų individualizuoti bausmę ir pasiekti jai keliamus tikslus. Tokiu pat principu turi būti konstruojama ir baudžiamosios teisės normos sankcija. Teismas, prieš skirdamas bausmę už padarytą nusikalstamą veiką, pirmiausiai turėtų apsvarstyti galimybę taikyti švelnesnę bausmę, o griežtesnę bausmę turėtų būti skiriama tik tais atvejais, kai švelnesnę bausmę negali pasiekti baudžiamajame įstatyme numatytų bausmės tikslų.

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs naujasis Baudžiamasis kodeksas įtvirtino naują bausmių sistemą bei visiškai naują poveikio asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, koncepciją. Pagrindiniai to požymiai būtų šie:

Pirmiausia, naujajame LR BK visos nusikalstamos veikos yra skirstomos dvi rūšis: nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Dėl šios priežasties naujajame LR BK yra nustatytos atskiros bausmių, skiriamų už nusikaltimus ir už baudžiamuosius nusižengimus, sistemos. Tokios dualistinės sistemos įtvirtinimas leido diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę bei efektyviau pritaikyti bausmės individualizavimo principą.

Antra, naujajame LR BK yra atsisakoma papildomų bausmių (didelė dalis senojo LR BK sankcijų be pagrindinių numatė ir papildomas bausmes). Tai padaryti sąlygojo naujajame BK įstatymų leidėjo įtvirtinta nuostata, kad už vieną nusikalstamą veiką galima skirti tik vieną bausmę (už dvi ir daugiau nusikalstamų veikų – dvi bausmes), tad papildomų bausmių skyrimas tapo neįmanomas. Be to, paminėtina, jog kai kurios papildomos bausmės pagal savo represyvumą buvo panašios į pagrindines bausmes, pavyzdžiui turto konfiskavimas daugeliu požiūrių yra griežtesnė bausmė nei bauda, o kaip papildomos bausmės skiriamos baudos kai kuriais atvejais būdavo net didesnės nei baudos kaip pagrindinės bausmės ir pan.³⁰ Atsisakymas papildomų bausmių, net ir tais atvejais, kai senajame LR BK jos buvo numatytos kaip alternatyvios, neabejotinai sušvelnino baudžiamąjį įstatymą.

Trečia, naujajame LR BK bausmės yra vardijamos nuosekliai pagal griežtumą – pradedant švelniausia (viešųjų teisių atėmimu) ir baigiant griežčiausia (areštu už baudžiamąjį nusižengimą ir laisvės atėmimu iki gyvos galvos už nusikaltimą), skirtingai nei senajame LR BK, kuriame bausmės buvo išvardintos nuosekliai pagal jų griežtumą – pradedant griežčiausia (laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme) ir baigiant švelniausia (atėmimu teisės eiti tam tikras pareigas, dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla bausme). Tokią įstatymų leidėjo poziciją lėmė siekis, kad teismas, prieš skirdamas bausmę už padarytą nusikalstamą veiką, pirmiausiai turėtų apsvarstyti galimybę taikyti švelnesnę bausmę, o griežtesnė bausmė turėtų būti skiriama tik tada, kai švelnesne bausme nebūtų įmanoma pasiekti baudžiamajame įstatyme numatytų bausmės tikslų. Be to, „toks bausmių sistemos konstravimo principas taip pat parodo ir valstybės baudžiamosios politikos kryptingumą bei siekį įgyvendinti baudžiamosios teisės ekonomiškumo principą taikant optimalias ir proporcingas bausmes.“³¹

Ketvirta, fiziniams asmenims skirtas bausmių sąrašas naujajame LR BK buvo papildytas naujomis bausmių rūšimis, kurių Lietuvos baudžiamojoje teisėje iki tol nebuvo numatyta – viešųjų teisių atėmimu, laisvės apribojimu, areštu, viešaisiais darbais. Šios bausmės yra vidutinio griežtumo, todėl jos turėtų būti efektyvi poveikio priemonė asmenims, padariusiems baudžiamuosius nusižengimus, neatsargius, nesunkius ar apysunkius nusikaltimus. Darbo autorės nuomone, tokios vidutinio griežtumo bausmės yra būtinos, siekiant sušvelninti bausmes ir ieškoti būdų, kad kuo mažiau nusikalstamą veiką

³⁰ ŠULIJA, Gintautas. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), 2004, p. 60.

³¹ Armanas, et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p 269.

padariusių asmenų būtų izoliuoti įkalinimo įstaigose. Senojo LR BK vienas iš pagrindinių trūkumų buvo vidutinio griežtumo bausmių trūkumas - pagrindinės bausmės buvo labai griežtos (laisvės atėmimas iki gyvos galvos ir laisvės atėmimas) arba labai švelnios (pataisos darbai be laisvės atėmimo ir bauda).

Penkta, naujajame LR BK buvo numatyta bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, sistema. Įstatymų leidėjas nustatė, jog juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą LR BK specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Jau 2002 m. sausio 25 d. buvo priimtas Baudžiamojo kodekso papildymo įstatymas³², kuris senajame LR BK buvo įtvirtinęs nuostatas, numatančias juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn galimybę. Tai padaryta vykdant Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos³³ reikalavimus. Šios Konvencijos 18 straipsnis įtvirtino valstybių narių pareigą priimti reikiamus nacionalinius teisės aktus bei imtis kitų būtinųjų priemonių, siekiant užtikrinti galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn juridinius asmenis už Konvencijoje nustatytus aktyviojo kyšininkavimo, prekybos poveikiu ir pinigų plovimo baudžiamuosius nusikaltimus, kuriuos jų naudai įvykdo fiziniai asmenys, veikdami individualiai arba kaip juridinio asmens organo dalis, juridiniame asmenyje užimanti vadovaujančią padėtį. Konvencija įpareigojo valstybes nares užtikrinti, kad juridiniams asmenims, patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn, būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios kriminalinės bausmės bei kartu būtų galima konfiskuoti arba kitu būdu nusavinti baudžiamųjų nusikaltimų padarymo priemonės ir iš jų gautas pajamas arba turta, kurio vertė prilygtų tokioms pajamoms. Minėtas LR BK pakeitimo įstatymas numatė galimybę patraukti juridinius asmenis baudžiamojon atsakomybėn už papirkimą, kyšio priėmimą, pinigų plovimą. 2002 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas³⁴ numatė dar dvi nusikalstamas veikas, už kurių padarymą juridinis asmuo galėjo būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn - kontrabandą bei neteisėtą prekių ar produkcijos neišvežimą iš Lietuvos Respublikos.

2002 m. sausio 25 d. baudžiamasis įstatymas įtvirtino keturias bausmes, kurios galėjo būti paskirtos juridiniam asmeniui už padarytą nusikaltimą: bauda, turto

³² Baudžiamojo kodekso 7¹, 32, 35, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 11¹, 22¹, 32¹, 32², 302² straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-555.

³³ Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853.

³⁴ Baudžiamojo kodekso 8¹, 11¹, 45, 53¹, 232¹, 232², 232⁵, 232⁸, 312, 321², straipsnių pakeitimo, 232³ straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir kodekso papildymo 340¹ straipsniu įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5544.

konfiskavimas, juridinio asmens veiklos apribojimas ir juridinio asmens likvidavimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės.

Šešta, naujasis LR BK įteisino baudžiamojo poveikio priemones (uždraudimas naudotis specialia teise, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, turto konfiskavimas ir kt.). Paminėtina, jog turto konfiskavimas anksčiau galiojusiam LR BK buvo numatytas kaip papildoma bausmė, be to turto konfiskavimo esmę sudarė viso arba dalies turto, kuris buvo asmeninė nuteistojo nuosavybė, arba turto, kuris buvo perduotas valdyti kitiems, tačiau gautas nusikalstamu būdu, priverstinis neatlygintinis paėmimas valstybės nuosavybėn. Kaip jau buvo minėta, turto konfiskavimas naujajame LR BK yra priskiriamas ne prie bausmių, o prie baudžiamojo poveikio priemonių, bei numatoma, jog jis gali būti skiriama kartu su bausme. Be to, pagal naują LR BK konfiskuojamas tik tas turtas, kuris buvo nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar nusikalstamos veikos rezultatas (plačiau žr. 2.5 darbo dalį).

Septinta, įtvirtinamas atskiras sąrašas bausmių, kurios gali būti taikomos nepilnamečiams asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, jog nepilnamečiams dėl jų amžiaus sąlygotų ypatybių neįmanoma skirti visų bausmių, numatytų bendrame sąrašė už baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą, todėl jiems taikomų bausmių sąrašas yra trumpesnis, turintis savų ypatybių. Be to, baudžiamajame įstatyme nepilnamečiams numatyta speciali auklėjamojo poveikio priemonių sistema.

Apžvelgiant užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymai, paminėtina, jog visi jų taip pat numato tam tikrą bausmių sistemą. RF BK išskirta net dvylika skirtingų bausmių rūšių, kurios kaip ir LR BK yra išdėstomos hierarchiniu principu nuo švelniausios (bauda) iki griežčiausios (mirties bausmė). Aptariant RF BK, akcentuoti keli esminiai skirtumai: pirmiausia, RF BK nėra numatytas toks baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas kaip baudžiamojo poveikio priemonės. Antra, RF BK įtvirtina senajame LR BK buvusią bausmių skirstymą į pagrindines ir papildomas sistemą. Be to, RF BK bausmių rūšių, kaip jau buvo minėta, yra kur kas daugiau: pačia griežčiausia bausme išlieka mirties bausmė, kurios Lietuvoje buvo atsisakyta dar 1998 m. RF BK taip pat galima pastebėti ir keletą įdomesnių bausmių, pvz. specialaus, karinio ar garbės vardo, laipsnio ar valstybinio apdovanojimo atėmimas.

Lenkijos Baudžiamajame kodekse³⁵ (toliau – Lenkijos BK) baudžiamosios atsakomybės priemonės yra skirstomos į 1) bausmes ir 2) baudžiamąsias - teises priemones. Nors Lenkijos BK, kaip ir LR BK, bausmių neskirsto į pagrindines ir papildomas, tačiau pagal savo esmę bausmės galėtų būti prilyginamos kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, pavyzdžiui, RF BK, Latvijos BK, įtvirtintoms pagrindinėms bausmėms. Bausmių sistemą Lenkijos BK sudaro 5 bausmės, kurios bausmių sąraše yra išdėstomos nuo švelniausios bausmės (baudos) iki griežčiausios (laisvės atėmimo iki gyvos galvos). Visos Lenkijos BK įtvirtintos bausmės, išskyrus baudą, yra susiję su vienos iš pagrindinių bei svarbiausių žmogaus teisių, t.y. teisės į laisvę, suvaržymu ar atėmimu (laisvės apribojimas, laisvės atėmimas, laisvės atėmimas 25 metams, įkalinimas iki gyvos galvos).

Latvijos BK įtvirtintos bausmės yra skirstomos į pagrindines ir papildomas bausmes. Kartu paminėtina, jog Latvijos BK numato 5 pagrindines ir 5 papildomas bausmes, kur, skirtingai nei Lietuvos BK, pagrindinės ir papildomos bausmės hierarchiniu principu yra išdėstomos nuo griežčiausios bausmės (pagrindinių bausmių sąraše – mirties bausmės, papildomų – konfiskacijos) iki švelniausios bausmės (pagrindinių bausmių sąraše – piniginių baudos, papildomų – policijos kontrolės). Pati griežčiausia bausmė, numatyta Latvijos BK, yra mirties bausmė, kuri gali būti skiriama už nužudymą ypatingai sunkinančiomis aplinkybėmis. Latvijos BK įtvirtinta bausmių sistema įdomi tuo, kad skirtingai nei LR BK, RF BK, Lenkijos BK, joje kaip savarankiška nėra išskiriama kalėjimo iki gyvos galvos bausmė, o numatyta kaip laisvės atėmimo bausmės rūšis.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, paminėtina, jog Lietuvoje bausmių sistema yra mažiau diferencijuota nei RF BK, tačiau LR BK yra numatoma pakankamai įvairių savo turiniu ir apimtimi bausmių, kurių įgyvendinimas užtikrina bausmės tikslų realizavimą. Be to, kaip jau buvo minėta, viena iš esminių LR BK naujovių yra ta, kad naujajame LR BK įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas – baudžiamojo poveikio priemonės, taikomos atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės asmeniui. Nei LR BK, nei Lenkijos BK neskirsto bausmių į pagrindines ir papildomas, tačiau kaip jau buvo aptarta, tiek LR BK, tiek Lenkijos BK šalia bausmių sistemos įtvirtina kitas baudžiamosios atsakomybės priemones: LR BK – baudžiamojo poveikio priemones, Lenkijos BK – baudžiamąsias teises priemones.

³⁵ АСЛАНОВ, Р. М., *et al.* Уголовный кодекс Республики Польша. Юридический центр Пресс, 2001.

1.3. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SAMPRATA, POŽYMIAI, PASKIRTIS BAUSMIŲ IR BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SANTYKIS

Bausmė nėra vienintelė valstybės reakcija į padarytą baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą. Greta bausmių sistemos galiojančio LR BK IX skyriuje įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės Bendrosios dalies institutas – baudžiamojo poveikio priemonės bei jų skyrimas. Apibendrintai galime išskirti keturias pagrindines šio instituto atsiradimo priežastis Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje:

Pirma, baudžiamosios atsakomybės individualizavimas ir diferencijavimas. Baudžiamojoje teisėje įtvirtinus baudžiamojo poveikio priemonių institutą, teismams, atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir kitas aplinkybes buvo sudarytos dar platesnės pasirinkimo galimybės skirti bausmę, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės taikant arba netaikant baudžiamojo poveikio priemonės, t.y. teismams buvo sudarytos palankesnės sąlygos platesniam baudžiamosios atsakomybės individualizavimui ir diferencijavimui.

Antra, naujajame LR BK įtvirtinus nusikalstamų veikų suskirstymą į nusikaltimus ir mažiausią pavojingumą turinčias nusikalstamas veikas – baudžiamuosius nusižengimus, iškilo būtinybė numatyti tokias baudžiamosios atsakomybės priemones, kurios galėtų pataisyti asmenis, padariusius baudžiamuosius nusižengimus, tačiau savo ruožtu nebūtinai sukeltų kriminalinei bausmei būdingus padarinius.

Trečia, baudžiamojo poveikio priemonių išskyrimas leido išspręsti iki tol vyravusius ginčus dėl vienos iš griežčiausių papildomų bausmių – teisėtai įgyto turto, priklausančio kaltininkui nuosavybės teise, konfiskavimo teisėtumo.

Ketvirta, naujajame LR BK buvo atsisakyta anksčiau galiojusių papildomų bausmių, kurios buvo privalomai arba teismo nuožiūra skiriamos kartu su pagrindine bausme. Kartu paminėtina, jog dalis ankstesniajame LR BK numatytų papildomų bausmių galėjo būti skiriamos ir kaip pagrindinės, ir kaip papildomos, kurios tik iškreipdavo baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą ir dirbtinai sunkindavo nusikaltimą padariusiojo asmens padėtį.

Kalbant apie baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, paminėtina, jog galiojantis baudžiamasis įstatymas nepateikia aiškios ir konkrečios baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos, o apsiriboja tik lakoniška fraze, jog „baudžiamojo poveikio priemonės

turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį³⁶, apibrėžimą palikdamas baudžiamosios teisės teorijai.

Paminėtina, jog baudžiamojo poveikio priemonėms būdinga dauguma bausmės požymių, savo esme ir turiniu jos labai panašios į bausmes, tačiau nėra joms tapačios. Išskirtini šie pagrindiniai baudžiamojo poveikio priemonių bruožai:

1) kaip ir bausmė, baudžiamojo poveikio priemonės yra vieša valstybės prievartos priemonė, susijusi su asmens, padariusio baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą, teisių ir laisvių ribojimu ar suvaržymu, specialių pareigų nustatymu. Kaip ir bausmė, baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos valstybės vardu laikantis įstatymų;

2) LR BK 67 str. 1 dalyje numatyta, jog baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Dėl šios priežasties akivaizdu, jog atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonių taikymu siekiama to paties rezultato, kurio siekiama ir kriminaline bausme, t.y. asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pataisymo, galimybės daryti naujas nusikalstamas veikas apribojimo ar atėmimo ir pan.

Kartu paminėta, jog baudžiamojo poveikio priemonės turi ir esminių skirtumų, skiriančių jas nuo bausmių: baudžiamojo poveikio priemonės neužtraukia teistumo, bausmei būdingų teisinių padarinių, be to baudžiamojo poveikio priemonių (išskyrus turto konfiskavimą) vykdymo vengimas sudaro baudžiamąjį nusižengimą ir už jį baudžiama bauda arba areštu.

Be to, skirtingai nei baudžiamojo poveikio priemonių, bausmės negalima skirti, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi, savo esme ir turiniu baudžiamojo poveikio priemonės labai artimos, tačiau netapačios bausmei, nes skirtingi jų skyrimo pagrindai, teisių ir laisvių apribojimo apimtis, teisiniai jų nevykdymo padariniai, ir panašiai. Todėl, apibrėžiant baudžiamojo poveikio priemones, negalima remtis vien kriminalinės bausmės sąvoka³⁷.

Auklėjimo priemonės yra baudžiamojo įstatymo nustatytos valstybinės prievartos priemonės, teismo skiriamos baudžiamuosius nusižengimus ar nesunkius nusikaltimus padariusiems nepilnamečiams, jeigu juos galima pataisyti be kriminalinės bausmės. Šių priemonių specialus subjektas sąlygoja jų išskirtinumą. Todėl, nepaisant to, kad tiek auklėjamojo

³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

³⁷ Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

priemonės, tiek baudžiamojo poveikio priemonės turi panašius tikslus kaip ir kriminalinė bausmė (užkirsti kelią naujiems nusikaltimams, pataisyti nusikaltusį asmenį ir t.t.), tačiau auklėjimo priemonės iš esmės skiriasi nuo kriminalinės bausmės savo teisine prigimtimi, joms būdingų baudžiamųjų savybių laipsniu ir tuo vaidmeniu, kurį jos turėtų vaidinti teismų praktikoje³⁸. Teismas, skirdamas auklėjimo priemones, atleidžia nusikaltimą padariusį nepilnametį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ar skiria jas už baudžiamojo nusižengimo padarymą. Apibendrinus, matyti, jog pagal savo turinį, išskyrus taikymo subjektą, ir skyrimo ypatumus baudžiamojo poveikio priemonės yra artimiausios auklėjimo priemonės. Būtent todėl, formuluojant baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, labiau tiktų naudotis jau esamu auklėjimo priemonių apibrėžimu.

Detaliau panagrinėjus baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problematiką, iškyla klausimas – ar baudžiamojo poveikio priemonės gali būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma ir ar pagrįstai LR BK autorių pasirinkta pozicija neleisti baudžiamojo poveikio priemonių skirti kartu su bausme. Argumentų būtų galima surasti tiek šį teiginį palaikančiais, tiek oponuojančiais pozicijai.

Pirmosios pozicijos argumentai būtų šie:

1. susiję su baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ypatumais. Baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos atleidus asmenį nuo bausmės. Tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką išlieka, tik ji nėra realizuojama per bausmę. Kadangi kaip bausmės alternatyva tokiu atveju yra pateikiamos baudžiamojo poveikio priemonės, vadinasi, baudžiamoji atsakomybė nusikaltusiam asmeniui realizuojama skiriant ir vykdant baudžiamojo poveikio priemones³⁹. Tokiu atveju, baudžiamojo poveikio priemonės laikytinos kriminalinės bausmės alternatyva.

Atleidimas nuo bausmės – tai asmens, apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu pripažinto kaltu nusikaltimo padarymu, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo visos ar dalies paskirtos bausmės atlikimo.⁴⁰ LR BK numato tokius atleidimo nuo bausmės pagrindus:

- ✓ bausmės vykdymo atidėjimas;

³⁸ Drakšienė A. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekte. Teisė. 1998, Nr. 32

³⁹ Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

⁴⁰ Abramavičius, A. et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Antras papildytas leidimas, Vilnius, 1998.

- ✓ dėl ligos;
- ✓ lygtinai atleidus nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalį pakeitimas švelnesne bausme;
- ✓ amnestija;
- ✓ malonė.

Bet baudžiamojo poveikio priemonių taikymas atleidžiant nuo bausmės gali būti ribojamas, pvz., LR BK 76 straipsnis numato, kad asmeniui, kuriam sutrinka psichika ir dėl to asmuo negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti, gali būti paskirtos priverčiamosios medicinos priemonės. Be to, baudžiamojo poveikio priemonės negali būti skiriamos neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalį pakeitus švelnesne bausme.

2. išvedami iš LR BK 67 str. nurodyto baudžiamojo poveikio priemonių tikslo.

LR BK 67 straipsnyje nurodyta, jog „baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“⁴¹. Toks įstatymų leidėjo teiginys vertintinas dvejopai:

- ✓ jog baudžiamojo poveikio priemonės turi atitikti pagrindinius bausmės tikslus – baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kaip kriminalinės bausmės alternatyva (tais atvejais, kai asmenį galima pataisyti be kriminalinės bausmės), kartu atlikdama tą pačią paskirtį kaip ir kriminalinė bausmė;
- ✓ jog baudžiamojo poveikio priemonės egzistuoja kaip priedas ir tik padeda jai pasiekti savo paskirtį – tačiau esant tokiam baudžiamojo poveikio priemonių vertinimui, jos turėtų būti skiriamos ne vietoje bausmės, o kartu su ja (toks vertinimas šiuo metu tinka tik turto konfiskavimui).

Bet kuriuo atveju, palaikant bet kurį iš aukščiau nurodytų variantų baudžiamojo poveikio priemonės laikytinos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma⁴².

3. išvedami iš sisteminio LR BK 2 straipsnio nagrinėjimo.

LR BK 2 str. nurodomos pagrindinės baudžiamosios atsakomybės nuostatos. O aplinkybė, kad šio LR BK straipsnio penktojoje dalyje minimos ir baudžiamojo poveikio priemonės, dar sykį patvirtina, jog jos priskiriamos baudžiamosios atsakomybės sričiai.

⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741

⁴² Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

Antrosios pozicijos argumentai būtų šie:

LR BK 67 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė skirti baudžiamojo poveikio priemones atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai asmens, teismo pripažinto kaltu padarius nusikaltimą, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo tų pasekmių, kurios sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, ir teistumo.⁴³ Iš šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąvokos galima išskirti du elementus, sudarančius baudžiamosios atsakomybės turinį:

- 1) asmens pripažinimas kaltu (nuosprendžio paskelbimas) ir
- 2) tame pačiame nuosprendyje fiksuojamas asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Paminėtina, jog pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės apibūdinimas suponuoja, kad atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės galima nustatyti tik tokias sąlygas, kurios nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio ir nėra jos realizavimo forma, o LR BK 67 str. 2 dalyje įstatymų leidėjas numato galimybę atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui skirti baudžiamojo poveikio priemones. Tokia galimybė gali būti vertinama dvejopai:

- 1) tokį skyrimą laikant besąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi, tokiu atveju baudžiamojo poveikio priemonės (labiausiai jų vykdymas) yra atskiras institutas, kuris egzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės ir nesudaro jos turinio⁴⁴.
- 2) tokį skyrimą laikant sąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi, tokiu atveju baudžiamojo poveikio priemonės yra nustatomos sąlygos, kurios taip pat nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio⁴⁵.

Apibendrinus, darytina prielaida, jog baudžiamojo poveikio priemonės išskirtinos kaip atskiras institutas, kuris egzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės ir nesudaro jos turinio. Ši išvada prieštarauja prieš tai pagrįstam teiginiui, kad baudžiamojo poveikio priemonės – viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. Tokiu būdu, atlikus sisteminę LR BK normų analizę, galima išvesti du, vienas kitam priešingus teiginius, apibūdinančius baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo poveikio priemonių ryšį. Manytina, jog tokia situacija laikytina ydinga, ir dėl to keistina.

⁴³ ABRAMAVIČIUS, A. et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Antras papildytas leidimas, Vilnius, 1998.

⁴⁴ Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

⁴⁵ Ten pat.

Pasirenkant, kuriai išvadai teiktinas prioritetas, reikėtų atsižvelgti į tai, kuo remiantis išvados buvo gautos. Pirmoji išvada, jog baudžiamojo poveikio priemonės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, buvo išvesta atsižvelgiant į baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, jų skyrimo ypatumus, baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį bei atlikus sisteminę LR BK 2 straipsnio analizę. Priešinga išvada buvo gauta, atsižvelgiant į LR BK 67 straipsnyje nurodytą vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ypatumų.

Akivaizdu, kad teiginys, jog baudžiamojo poveikio priemonės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, yra pagrįstas daugiau argumentų, kurie savo kokybe nenusileidžia prieštaraujantį teiginį pagrindžiančiam argumentui. Todėl galima teigti, kad būtų teisingiau manyti, jog baudžiamoji atsakomybė realizuojama ir per baudžiamojo poveikių priemonių skyrimą ir vykdymą⁴⁶.

⁴⁶ Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

1.4. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SISTEMOS SĄVOKA, RAIDA. BAUSMIŲ IR BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SISTEMOS YPATUMAI

Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės sudaro baudžiamojo poveikio priemonių sistemą - baudžiamajame įstatyme tam tikra tvarka išdėstyta, išsamų baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą, parodantį, koku būdu valstybė siekia įgyvendinti bausmės paskirtį asmeniui atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.

Ši sistema sudaryta iš konkrečių baudžiamojo poveikio priemonių rūšių, turinčių tiek specifinių, tiek bendrųjų požymių.

Baudžiamojo poveikio priemonių sistema turi būti nuosekli, hierarchiška ir nedeklaratyvi. Ją sudaro įvairios savo turiniu ir griežtumu baudžiamojo poveikio priemonės, kuriomis valstybė siekia įgyvendinti bausmės paskirtį asmeniui atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas yra išsamus, teismas turi teisę skirti tik jame numatytas baudžiamojo poveikio priemones. Siekiant surasti geriausią poveikio priemonę kaltininkui, įstatymas suteikia teismui diskrecijos teisę parinkti tinkamiausias baudžiamojo poveikio priemones ir jų skaičių. Be to, jeigu asmuo paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės įvykdyti negali, leidžiama ją pakeisti kita. Tai reiškia, jog įstatyme daugiausia dėmesio skiriama tam, kad baudžiamojo poveikio priemonė darytų maksimalų poveikį asmeniui.

Nors baudžiamojo poveikio priemonės, kaip visiškai naujas baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas, buvo įtvirtintos tik 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam LR BK, paminėtina, jog jau tarpukario Lietuvoje galiojant 1903 m. Baudžiamajam Statutui buvo skiriamos dviejų tipų baudos: „pirmą sudaro baudos, kurios be baudimo pobūdžio yra dar tam tikras atlyginimas išdui už jam padarytus nuostolius, <...> antrą pabaudų rūšį sudaro baudos, skiriamos tik tam tikro didumo⁴⁷“. Įpareigojimas atlyginti nusikaltimu padarytą žalą kaip socialinės gynybos priemonė Lietuvos TSR galiojo nuo 1940 m. lapkričio 6 d. pradėjus taikyti 1926 m. RTFSR Baudžiamąjį kodeksą. Vėliau galioję TSRS baudžiamųjų įstatymų pagrindai analogiškų teisės normų neišsaugojo, tačiau panaši kriminalinė bausmė išliko RTFSR ir Tadžikijos TSR baudžiamuosiuose kodeksuose.

⁴⁷ Baudžiamasis statutas su komentarais. Parengė M.Kavolis, S. Bieleckinas. Kaunas, 1934. p. 42

Galiojančiame LR BK įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės pagal savo esmę ir daromą poveikį nėra vienareikšmės, sąlyginai jas būtų galima suskirstyti į tris grupes:

1. baudžiamojo poveikio priemonės, turinčios prevencinį pobūdį (pvz., uždraudimas naudotis specialia teise: medžioti, žvejoti, nusikaltimo įrankių konfiskavimas ir pan.). Šios grupės paskirtis – užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui ateityje bei pašalinti sąlygas padaryti nusikalstamą veiką;
2. baudžiamojo poveikio priemonės, kuriomis siekiama nusikaltimu pažeistų nukentėjusiojo teisių atstatymo (pvz., turtinės žalos atlyginimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų padarymo fondą). Šios grupės paskirtis – sumažinti nukentėjusiojo turėtus nuostolius dėl nusikalstamos veikos padarymo;
3. baudžiamojo poveikio priemonės, kuriomis siekiama pataisyti kaltininką (pvz. nemokami darbai). Būtina pažymėti, jog šio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonės tam tikrais atvejais itin stipriai veikia (kartais net gi stipriau nei griežta bausmė) ir gali paveikti kaltininką.

Apibendrinus išdėstyta, paminėtina, jog bausmės tikslai Lietuvos baudžiamojoje teisėje realizuojami ne vien baudžiant nusikalstamą veiką padariusį asmenį, bet ir atleidžiant jį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Tokiais atvejais, kai vietoje bausmės yra pritaikomos baudžiamojo poveikio priemonės, taip pat gali būti pasiekti bei realizuoti bausmės tikslai. Be to, toks nubaudimas leidžia kur kas labiau individualizuoti baudžiamąją atsakomybę bei efektyviai apginti nukentėjusiojo teise.

2. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ RŪŠYS

2.1. UŽDRAUDIMAS NAUDOTIS SPECIALIA TEISE

Uždraudimas naudotis specialia teise (LR BK 68 str.) – tai terminuotas draudimas naudotis specialia teise (teisėmis), kai nusikalstama veika padaryta naudojantis šia teise (teisėmis).⁴⁸

Pažymėtina, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymui yra numatyta viena sąlyga – uždrausti asmeniui naudotis specialia teise galima tik tuomet, kai nusikalstama veika yra padaryta naudojantis šia teise, tačiau skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę teismas turi atsižvelgti ir į tai, ar uždraudžiama naudotis specialia teise nėra pagrįsta asmens darbinė ar profesinė veikla.

Kartu paminėtina ir tai, jog LR BK 68 str. 1 dalyje yra pateikiamas pavyzdinis specialiųjų teisių, kuriomis gali būti uždraudžiama naudotis, sąrašas: teisė vairuoti kelių, oro ar vandens transporto priemones, teisė laikyti ir nešioti ginklą, teisė medžioti, teisė žvejoti, tačiau šis sąrašas nėra baigtinis. Teismas taip pat gali uždrausti asmeniui naudotis tokia teise, kuri nėra nurodyta LR BK 68 str. pateiktame pavyzdiniame sąraše.

Uždraudimas naudotis specialia teise – tai baudžiamojo poveikio priemonė, kurios skyrimo terminas gali būti nustatomas tiek metais, tiek mėnesiais, tiek dienomis ir gali būti nustatytas *nuo vienerių iki trejų metų*. Konkretų baudžiamojo poveikio priemonės terminą nustato teismas, kartu konkrečiai nurodydamas, kokia specialia teise ar teisėmis naudotis asmeniui yra uždrausta.

Kadangi nei galiojantys baudžiamieji, nei baudžiamojo proceso įstatymai nenumato specialios šios baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo tvarkos, manytina, jog šiuo atveju turi būti taikoma bendroji LR BPK taisyklė, kurios pagrindu naudotis specialia teise asmeniui yra uždraudžiama nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog LR BK 45 str. numatyta atskira bausmės rūšis – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas. Ši bausmė yra panaši į LR BK 68 str. numatytą baudžiamojo poveikio priemonę - uždraudimą naudotis specialia teise, tačiau turi esminių skirtumų. Būti išskirti trys pagrindinius nurodytosios bausmės bei baudžiamojo poveikio priemonės skirtumus:

⁴⁸ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 380.

- 1) bausmės atveju atimama teisė dirbti su profesine veikla susijusį darbą, teisė užsiimti profesine veikla, o baudžiamojo poveikio priemonės atveju – uždraudžiama tik naudotis specialia teise;
- 2) bausmės atveju teisė dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atimama tam tikram laikui, o baudžiamojo poveikio priemonės atveju – tik draudžiama tam tikrą laiką ja naudotis;
- 3) atlikus bausmę asmuo, norėdamas dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla (kuria užsiimti teisė buvo atimta), turi nustatyta tvarka gauti leidimą, licenciją, išlaikyti egzaminus ar pan., o pasibaigus baudžiamojo poveikio priemonės taikymo terminui, kuriam buvo uždrausta naudotis specialia teise, jos turėtojas šią teisę atgauna automatiškai (t.y. nereikia iš naujo gauti leidimo, licencijos, laikyti pakartotinių egzaminų ir pan.).

Teismų praktikoje ši baudžiamojo poveikio priemonė nuo jos įvedimo taikoma vis dažniau, tačiau savo populiarumu dar atsilieka nuo turto konfiskavimo ir turtinės žalos atlyginimo ar pažalinimo. Kaip matyti iš šio darbo priedų, t.y. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiamos statistinės informacijos apie atskirų baudžiamojo poveikio priemonių rūšių taikymą 2004-2006 metais, 2004 metais uždraudimas naudotis specialia teise pirmosios instancijos teismų buvo taikytas tik 31 kartą. Dažniausiai ši baudžiamojo poveikio priemonė buvo skiriama asmenims, padariusiems nusikaltimus (87,10 proc.), rečiau – padarius baudžiamuosius nusižengimus (12,90 proc.).

2005 metais uždraudimo naudotis specialia teise taikymas išaugo net tris kartus – per metus pirmosios instancijos teismai Lietuvoje šią baudžiamąją priemonę taikė jau 92 kartus, ir vėlgi dažniausiai ji buvo taikoma asmenims, padariusiems nusikaltimus (96,74 proc.).

2006 metų statistiniai duomenys pakinta nežymiai, t.y. baudžiamojo poveikio priemonės taikymas daugiau nebeauga (per metus taikyta 92 kartus), tačiau galutinai pasitvirtina taisyklė, jog ši baudžiamojo poveikio priemonė praktikoje taikoma tik asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, kurias teismai kriminalizuoja kaip nusikaltimus (100 proc.).

Išanalizavus teismų praktiką, susijusią su nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės taikymu, pastebėtina, jog pati populiariausia teisė, kuria uždraudžiama naudotis – teisė vairuoti transporto priemonę, pvz.:

2006 m. sausio 31 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.1.9.2 (S) asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 281 straipsnio 5 dalyje, susitaikius su nukentėjusiais, baudžiamoji byla buvo nutraukta, asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės jam paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę - *uždraudimą naudotis specialia teise vairuoti transporto priemonės dvejiems metams*. Bylą nagrinėjęs kasacinės instancijos teismas dėl LR BK 68 str. taikymo pasisakė, jog „pagal BK 67 straipsnio 2 dalį pilnamečiui asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio Kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais, (t. y. ir BK 38 straipsnyje numatytu pagrindu), gali būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės: 1) uždraudimas naudotis specialia teise; 2) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 3) nemokami darbai; 4) įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą; 5) turto konfiskavimas. <...> Kokią paskirti baudžiamojo poveikio priemonę, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes, kaltininko asmenybę ir kt.⁴⁹“ Teismas taip pat konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas asmeniui paskyrė LR BK 68 straipsnyje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis teise vairuoti transporto priemonės dvejiems metams, atsižvelgdamas į tai, kad jis nusikalstamą veiką padarė naudodamasis teise vairuoti kelių transporto priemonę, kas būtų yra esminė šios poveikio priemonės taikymo sąlyga, numatyta BK 68 straipsnio 1 dalyje.

2003 m. vasario 3 d. Marijampolės rajono apylinkės teismo nuosprendžiu asmuo buvo nuteistas pagal 1961 m. LR BK 246 str. 5 d. laisvės atėmimu šešeriems metams, atimant teisę vairuoti transporto priemonę penkeriems metams. Vėliau Kauno apygardos teisme nuteistojo veika iš 1961 m. LR BK 246 str. 5 d. buvo perkvalifikuota į 2000 m. LR BK 281 str. 5 d., papildoma bausmė – atėmimas teisės vairuoti transporto priemonės penkerius metus – panaikinta, ir vadovaujantis LR BK 68 str., asmeniui paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – draudimas naudotis teise vairuoti transporto priemonės trejiems metams. Išnagrinėjęs nuteistojo asmens kasacinį skundą 2003 m. lapkričio 25 d. priimtoje nutartyje (baudžiamoji byla Nr. 2K-662/2003, procesinio sprendimo kategorijos S-2.1.1.8.5; 2.1.1.7; 2.1.1.9), Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, jog nuteistojo veiką perkvalifikavusio apeliacinės instancijos teismo nutartis naikintina ir tai darytina dėl sekančių priežasčių: „2000 m. LR BK 42 str. 6 d. ir 67 str. 3 d. nurodyta, kad padariusiam nusikalstamą veiką asmeniui kartu su bausme gali būti skiriama baudžiamojo poveikio

⁴⁹ 2006 m. sausio 31 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.1.9.2 (S)

priemonė – turto konfiskavimas. Kitos baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos tik tais atvejais, kai pilnametis kaltininkas atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės BK VI, X skyriuose numatytais pagrindais⁵⁰. Teismas taip pat pažymėjo, jog atsižvelgiant į tai, jog asmuo yra nuteistas laisvės atėmimo bausme, jam baudžiamojo poveikio priemonė – uždraudimas vairuoti transporto priemones - negali būti skiriama.

Kaip jau buvo minėta, dažniausiai ši baudžiamojo poveikio priemonė skiriama uždraudžiant asmeniui naudotis teise vairuoti transporto priemones: 2006 m. gegužės 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298/2006, procesinio sprendimo kategorija – 2.3.7.4 (S), 2006 m. sausio 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.2.25.3 (s), 2005 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-764/2005, procesinio sprendimo kategorija - 1.1.10.1, 1.1.9.2, tačiau kartais asmeniui yra taikomi ir kiti draudimai, pvz. draudimas asmeniui nešioti šaunamąjį ginklą, uždraudimas naudotis teise medžioti ar žvejoti ir pan.

⁵⁰ 2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-662/2003, procesinio sprendimo kategorijos S-2.1.1.8.5; 2.1.1.7; 2.1.1.9

2.2. TURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS AR PAŠALINIMAS

Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas (LR BK 69 str.) – tai įpareigojimas kaltininkui per teismo nustatytą terminą atlyginti ar pašalinti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu padarytą žalą asmeniui, nuosavybei ar gamtai⁵¹. Paminėtina, jog ši baudžiamojo poveikio priemonė yra grindžiama visiškai nauju požiūriu į nukentėjusįjį.

Šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje keičiasi požiūris į teisinę nukentėjusiojo padėtį, kuris yra siejamas su nauja kaltininko nubaudo filosofija. Nusikalstama veika – tai kaltininko konfliktas su valstybe dėl nukentėjusiajam padarytos žalos atlyginimo, kuri privalo išspręsti teismas. Tokio konflikto išsprendimui, didelę įtaką turi tai, kad kaltininkas savarankiškai atlygina arba pašalina nusikalstama veika padarytą žalą, arba imasi priemonių, kad būtų iki minimumo sumažinti dėl jo veikos atsiradę padariniai. Tokiu atveju nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas arba pašalinimas tampa vienu iš esminių baudžiamosios bylos sprendimo aspektų.

Aptariant LR BK 69 str. numatytą baudžiamojo poveikio priemonę - turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą, būtina paminėti, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimui neturi reikšmės padarytos nusikalstamos veikos rūšis ar pobūdis, tačiau yra numatyta viena sąlyga – nusikalstama veika turi būti padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai. Atsižvelgiant į aplinkybę, jog įstatymų leidėjas vartoja bendruosius „asmens“ bei „žalos“ terminus, darytina išvada, jog žala gali būti padaryta tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui ir ji gali būti tiek turtinė, tiek fizinė, tiek moralinė. Nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės esmę sudaro 1) turtinės žalos atlyginimas arba 2) žalos pašalinimas.

Turtinės žalos atlyginimas pasireiškia padarytos žalos įvertinimu pinigine išraiška ir įvertintos pinigų sumos sumokėjimu nekentėjusiajam, pvz. atlyginama neteisėtai iškirto miško vertė.

Padarytos žalos pašalinimas gali pasireikšti žalingų veikos padarinių pašalinimu, kaltininkui atliekant aktyvius veiksmus, pvz. remonto padarymu.

Visais atvejais, teismo nustatomas padarytos žalos dydis turi būti realus bei pagrįstas. Bylos nagrinėjimo metu išsiskyrus nukentėjusiojo ir kaltininko pozicijai dėl padarytos žalos dydžio, šį klausimą tikslinga pavesti spręsti specialistui ar ekspertui.

⁵¹ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 383.

Teismas, skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, turi įvertinti visas aplinkybes, tarp jų ir tai, ar pats nukentėjęsysis pageidauja tokio žalos atlyginimo ar jos pašalinimo, ar kaltininkas turi realių galimybių atlyginti, pašalinti padarytą žalą. Be to, teismas taip pat turi nurodyti ne tik atlygintinos žalos dydį, bet ir jos atlyginimo ar pašalinimo terminą. Konkrečių minimalių ar maksimalių šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymo terminų įstatymų leidėjas nenumato. Šiuo terminus kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas - 2006 m. gegužės 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-325/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.2.25.4 (s).

Išanalizavus teismų praktiką, susijusią su nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės taikymu, pastebėtina, jog ši baudžiamojo poveikio priemonė yra taikoma dažniausiai. Dėl šios priežasties darytina išvada, kad šios turtinio pobūdžio priemonės reglamentavimo LR BK tikslas – užtikrinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta padaryta žala – pasiteisino. Paminėtina, jog nepaisant to, kad LR BK numato galimybę nukentėjusiajam asmeniui baudžiamojoje byloje pareikšti ieškinį dėl jam padarytos žalos atlyginimo, praktika rodo, jog net prisiteisus šias sumas, ne visada galima tikėtis, kad žala iš tikrųjų bus atlyginta. Kadangi LR BK 243 str. numato atskirą baudžiamojo nusižengimo sudėtį už vengimą atlikti su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę ar baudžiamojo poveikio priemonę, tikimasi, kad tai privers kaltininkus objektyviau vykdyti jiems skirtus įsipareigojimus⁵².

Vadovaujantis Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiamais statistiniais duomenimis, matyti, jog 2004 metais turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas pirmosios instancijos teismų buvo taikytas 702 kartus, t.y. net dvidešimt du kartus dažniau nei uždraudimas naudotis specialia teise. Kartu paminėtina, jog ši baudžiamojo poveikio priemonė dažnai buvo taikoma ir nusikalstamą veiką padariusiems moterims (2004 m. – 67 atvejai).

Pastebėtina, kad 2005-2006 m. turtinės žalos atlyginimo ar pašalinimo taikymas ženkliai sumažėja, nors kaip jau buvo minėta, vis tiek užima lyderiaujančias pozicijas (2005 m. ši baudžiamojo poveikio priemonė buvo taikyta 204 kartu, iš jų 20 kartų moterims, 2006 m. – taikyta 237 kartu, iš jų 16 kartų moterims).

⁵² Šulija G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44).

2.3. NEMOKAMI DARBAI

Nemokami darbai (LR BK 69 str.) – tai teismo įpareigojimas neatlygintinai dirbti nuo 20 iki 100 valandų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijose⁵³.

Kalbant apie šią baudžiamojo poveikio priemonę, paminėtina, kad įstatymų leidėjas numato konkrečius minimalius ir maksimalius jos įvykdymo terminus (nuo 20 iki 100 valandų), kuriuos kiekvienu konkrečiu atveju numato bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę, skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes. Be to, įstatymų leidėjas pateikia pavyzdinį vietų, kuriose gali būti paskirtas nemokamų darbų atlikimas, sąrašą (ligoninė, senyvo amžiaus žmonių globos ir rūpybos namai ir pan.). Konkrečią įstaigą ar organizaciją, kurioje bus atliekami nemokami darbai, vadovaujantis Pataisos inspekcijų darbo tvarka⁵⁴, nustato pataisos inspekcija.

Skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, teismas taip pat turi atsižvelgti ir įvertinti visas aplinkybes, kartu ir aplinkybę, ar kaltininkas turi realią galimybę dirbti nemokamus darbus. Tačiau bene pats svarbiausia nemokamų darbų atlikimo sąlyga – tai rašytinis nukentėjusiojo sutikimas dirbti nemokamus darbus, kuris po teismo sprendimo įsiteisėjimo paimamas asmeniui pirmą kartą atvykus į pataisos inspekciją. Jei kaltininkas, kuriam paskirta ši baudžiamojo poveikio priemonė, po teismo sprendimo įsiteisėjimo nesutinka atlikti nemokamų darbų, teismas, pataisų inspekcijos teikimu juos pakeičia kita baudžiamojo poveikio priemone.

Taigi atkreiptinas dėmesys į tai, jog LR BK 69 str. numatyta baudžiamojo poveikio priemonė yra panaši į LR BK 46 str. numatytą bausmę – viešuosius darbus, tačiau turi esminių skirtumų. Būti išskirti trys pagrindinius nurodytosios bausmės bei baudžiamojo poveikio priemonės skirtumus:

- 1) bausmės trukmė yra žymiai trumpesnė nei baudžiamojo poveikio priemonės;
- 2) baudžiamojo poveikio priemonės atveju yra akcentuojama jų atlikim vieta (sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos ar kitos valstybinės ar

⁵³ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius“ Teisinės informacijos centras, 2004. p. 384.

⁵⁴ Valstybės žinios. 2003, Nr. 40-1856.

nevalstybinės įstaigos), tuo tarpu viešųjų darbų atveju jų atlikimo vietą parenka bausmę vykdanči institucija (pataisos inspekcija kartu su savivaldybių vykdomosiomis institucijomis ar kt.);

- 3) vengimo atlikti viešuosius darbus pasekmės yra žymiai sunkesnės, nei nemokamų darbų

Apžvelgiant nemokamų darbų taikymą pirmosios instancijos teismų praktikoje, paminėtina, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė dažniausiai buvo taikoma netrukus po jos numatymo LR BK, tačiau paminėtina, jog ir šiuo metu ši baudžiamojo poveikio priemonė kartais yra skiriama – šią aplinkybę puikiai iliustruoja 2007 m. vasario 27 d. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A –102/2006, procesinio sprendimo kategorija 1.1.6.2.; 1.1.7.1.; 1.1.8.1.1.; 2.4.6.2.2, kurioje buvo nagrinėjamas dviejų žymių Lietuvos verslo bei pramogų pasaulio atstovų ginčas. Išnagrinėjęs minėtąją baudžiamąją bylą Vilniaus apygardos teismas pirmosios instancijos teismo 2006 m. lapkričio 15 d. nuosprendį pakeisti, K.V. inkriminuotą nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 155 str. 1 d. pripažinti mažareikšme, vadovaujantis LR BK 37 str. atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamąją bylą jo atžvilgiu nutraukti, o kitą nuosprendžio dalį, kuria E.D. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal LR BK 155 str. 1 d. laisvės apribojimu 8 mėnesiams, įpareigojant jį per 8 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos neatlygintinai išdirbti 80 valandų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi neįgaliaisiais, nusenusiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis, palikti nepakeistą.

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiami statistiniai duomenys rodo, jog 2004 m. pirmosios instancijos teismai šią baudžiamojo poveikio priemonę taikė 196 kartus, o tuo tarpu 2005 m. jos taikymas sumažėjo net tris kartus iki 64 kartų. 2006 m. nemokami darbai buvo paskirti viso 78 kartus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė 2005-2006 m. nei karto nebuvo taikyta asmenims, kurie yra atleisti nuo bausmės ar jiems atidėtas bausmės vykdymas.

2.4. ĮMOKA Į NUKENTĖJUSIŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA

Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – tai įpareigojimas kaltininkui per teismo nustatytą terminą sumokėti nuo 5 iki 25 MGL dydžio pinigų sumą⁵⁵.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, viena iš šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijų yra tai, kad daugiau dėmesio skiriam nukentėjusiajam po nusikalstamos veikos padarymo. Tampa vis svarbiau ne tik nubausti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, bet ir kiek įmanoma daugiau pašalinti tuos padarinius, kurie atsirado dėl padarytos nusikalstamos veikos.

Dėl nukentėjusiajam padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo teismas gali priimti sprendimą ir priteisti žalos atlyginimą iš kaltininko LR BPK X skyriuje nurodyta arba bendrąja tvarka, tačiau realaus žalos atlyginimo dažnai nebūna arba jis taip išsitiesia laike, t.y. per palyginus ilgą ikiteisminį tyrimą, bylos teisminį nagrinėjimą arba priteistos žalos išmokėjimo laiką. Dėl to nukentėjusysis neturi realių galimybių greitai atstatyti dėl nusikalstamos veikos prarastas savo vertybes. Dar daugiau problemų sukelia nusikalstama veika padaryta moralinė ar psichologinė žala, kuriai sumažinti reikia lėšų, nes ne kiekvienas nukentėjusysis nuo nusikalstamos veikos jų turi pakankamai.

Tam tikrais atvejais nusikalstamos veikos ikiteisminis tyrimas ir teisminis nagrinėjimas gali būti ilgas, o nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti nenustatytas, todėl žalos atlyginimo pareigą tokiais atvejais turėtų perimti valstybė. LR BPK 118 str. numatyta galimybė teismo sprendimu atlyginti žalą avansu valstybės tam skirtomis lėšomis, jei kaltininkas ar už jo veiksmus materialiai atsakingi asmenys neturi lėšų žalai atlyginti. Kita vertus, 1983 m. Europos konvencija dėl kompensacijų asmenims, nukentėjusiems nuo smurtinių nusikaltimų, Europos Sąjungos 2004 m. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1977 m. Rezoliucija (77) 27 dėl kompensacijų nukentėjusiems nuo nusikaltimų nustato valstybių pareigą išmokėti kompensaciją, jei ji nėra sumokama iš kitų šaltinių, asmenim, dėl tyčinių smurtinių nusikaltimų patyrusiems sunkius sveikatos sutrikdymus, arba išlaikytiniams, netekusiems juos išlaikančio asmens dėl tokio pobūdžio nusikaltimo. Tokios kompensacijos mokamos iš specialiai tam tikslui sudaryto fondo. Siekiant įgyvendinti minėtos konvencijos reikalavimus, Lietuvoje jau yra priimtas specialus įstatymas, kuris reglamentuoja, iš kokių lėšų turi būti suformuotas Nukentėjusiųjų nuo

⁵⁵ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius“ Teisinės informacijos centras, 2004. p. 387.

nusikaltimų asmenų fondas, jo administravimo bei išmokų nukentėjusiems nuo nusikaltimų asmenims mokėjimo tvarka. Surinktų į šį fondą lėšų suma nulems išmokų dydžius, taip pat asmenų, nukentėjusių nuo nusikaltimų, grupes, kurioms kompensacijos yra išmokamos ir pan.

Ši baudžiamojo poveikio priemonė panaši į bausmę, numatytą LR BK 47 str. – baudą, tačiau tarp jų yra keletas esminių skirtumų:

1. įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą yra gerokai mažesnės, nei baudos;
2. įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą paskirtis yra materialinė pagalba nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų, o bauda yra sumokama ar išieškoma į valstybės biudžetą;
3. teisinės vengimo atlikti baudą pasekmės yra žymiai sunkesnės nei įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Įstatymų leidėjas nustato, jog įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis gali svyruoti nuo 5 iki 25 MGL dydžio. Nustatydamas konkretų jos dydį, teismas turi atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę, skiriamą baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes.

Teismas, paskirdamas, jog įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą, privalo nustatyti ir terminą, per kurį ji turi būti sumokėta. Asmuo, kuriam paskirta tokia baudžiamojo poveikio priemonė, per nustatytą laiką privalo pats paskirtą įmoka sumokėti į LR Teisingumo ministerijos specialiąją banko sąskaitą.

Paminėtina, jog specialiųjų žalos atlyginimo nukentėjusiesiems fondų reikalingumas yra grindžiamas tuo, kad ne visada kaltininkas dėl savo turtinės padėties gali atlyginti žalą, be to, užtrunka jo patraukimo baudžiamajon atsakomybės procesas arba apskritai kaltininkas nėra nustatomas. Specialūs nukentėjusiųjų žalos atlyginimo fondai jau ne vieną dešimtmetį veikia Anglijoje ir Velse, Olandijoje, Švedijoje ir kitose valstybėse. Pavyzdžiui, Olandijoje yra net keletas analogiškų fondų: Dėl kriminalinių nusikaltimų padarytos žalos kompensavimo fondas, Kelių eismo nelaimių kompensavimo fondas ir kt.

56

⁵⁶ Šulija G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44).

Išnagrinėjus Lietuvos Respublikoje taikytos šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo aspektus, pastebėtina, jog įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra rečiausiai pirmosios instancijos teismų taikoma baudžiamojo poveikio priemonė.

Kaip matyti iš šio darbo priedų, t.y. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateikiamos statistinės informacijos apie atskirų baudžiamojo poveikio priemonių rūšių taikymą 2004-2006 metais, 2004 metais ši baudžiamojo poveikio priemonė buvo taikyta 45 kartus, 2005 metais – 46 kartus, 2006 metais – tik 29 kartus.

2005 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2005, procesinio sprendimo kategorija – 1.2.17.1., kasacinės instancijos teismas nusprendė palikti nepakeistą 2004 m. spalio 28 d. Marijampolės rajono apylinkės teismo nuosprendį, kuriuo nuteistasis buvo pripažintas kaltu pagal LR BK 199 straipsnio 1 dalį ir, vadovaujantis LR BK 36 straipsniu, nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas, veikai dėl aplinkybių pasikeitimo tapus nepavojingai, bei vadovaujantis LR BK67 straipsniu, jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL dydžio (2500,00 Lt) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kurią kaltinamasis turi sumokėti iki 2004 m. gruodžio 31 d.

2006 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-580/2006, procesinio sprendimo kategorija – 1.1.6.3. (S), dėl Panevėžio apygardos teismo netinkamo LR BK 38 straipsnio taikymo kasacinės instancijos teismas nusprendė Panevėžio apygardos teismo nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, kartu iš naujo paliekant spręsti ir baudžiamojo poveikio priemonių taikymo klausimą (kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius Panevėžio apygardos teismo kaltininkui buvo skirta sumokėti 5 MGL dydžio (625 Lt) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

2003 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2003, procesinio sprendimo kategorija – S-2.1.2.1.8.5. (61), teismas nusprendė Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2003 m. vasario 13 d. nuosprendį pakeisti neatliktąją pataisos darbų be laisvės atėmimo dalį pakeičiant 20 MGL (2500,00 Lt) dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, kurią sumokėti iki 2003 m. gruodžio 31 d.

2.5. TURTO KONFISKAVIMAS

Turto konfiskavimas – priverstinis neatlygintinis konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką, jo bendrininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn⁵⁷

Naujasis LR BK iš esmės pakeitė požiūrį į turto konfiskavimą. Senojo LR BK 35 str. papildoma bausmė – turto konfiskavimas buvo apibrėžtas kaip priverstinis neatlygintinis viso ar dalies turto, kuris yra asmeninė nuteistojo nuosavybė, arba turto, kuris yra perduotas valdyti kitiems asmenims, paėmimas valstybės nuosavybėn.⁵⁸ Tokios apimties turto konfiskavimo sąvoka kėlė atitikimo LR Konstitucijos 23 straipsniui, įtvirtinančiam nuosavybės neliečiamumo principą⁵⁹, problemą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1993 m. gruodžio 13 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“⁶⁰ pažymėjo, jog teismas, skirdamas turto konfiskavimą, turi galimybę atsižvelgti į teismo proceso turtinę padėtį, įgyto turto šaltinius, įvertinti, ar nuteistojo turtas buvo susietas su padarytu nusikaltimu ir pan. Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad turto konfiskavimas yra viena iš priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią visų pirma sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsiniama į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę. Taigi, Konstitucinis Teismas, sprenddamas klausimą dėl asmeninio turto konfiskavimo, nors ir netiesiogiai, susiejo jį su turtinės naudos, padarius nusikaltimą gavimu tiesiogiai neatskirdamas ir to turto, kuris gautas padarius nusikalstamą veiką, ir kito teisėtai įgyto turto, priėjo išvadą dėl turto konfiskavimo kaip papildomos bausmės teisėtumo.

Paminėtina, jog įstatymų leidėjas, įgyvendindamas LR Konstitucijos 23 str. ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 protokolo 1 str. reikalavimus, radikaliai pakeitė požiūrį į turto konfiskavimą ir nustatė, kad jo esmę sudaro tik bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką, jo bendrininką ar kitus asmenis ir kuris buvo nusikaltimo įrankiu, priemone ar nusikalstamos veikos rezultatu, priverstinis ir

⁵⁷ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius“ Teisinės informacijos centras, 2004. p. 390.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2000.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės Žinios, 1993, Nr. 70-1320.

neatlygintinis paėmimas valstybės nuosavybėn⁶¹. Naujajame LR BK atsisakyta nuosavybės teise priklausančio turto, kuris niekaip nesusietas su nusikalstamos veikos padarymu ar iš jos kokios nors naudos gavimu, konfiskavimo. Nustatyta, jog teismas privalo konfiskuoti: a) perduotus kaltininkui ar jo bendrininkui nusikalstamai veikai padaryti pinigus ar kitus materialinę vertę turinčius daiktus; b) darant nusikalstamą veiką panaudotus pinigus ar kitus materialinę vertę turinčius daiktus; c) iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ir kitus materialinę vertę turinčius daiktus. Kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims perduotas turtas konfiskuojamas nepaisant, ar šie asmenys patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jeigu: a) turtas jiems suteiktas nusikalstamai veikai daryti; b) įgydami turtą jie žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas, pinigai ar už juos naujai įgytos vertybės yra gautos iš nusikalstamos veikos. Be to, kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas gali būti konfiskuojamas (neatsižvelgiant į tai, ar turtą perdavęs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn) taip pat ir tuo atveju, jei šis asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad tas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau šiuo atveju turto konfiskavimas gali būti vykdomas tik esant šioms sąlygoms:

1. asmuo, kuriam perduotas turtas, rengėsi, pasikėsino ar jau padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą;
2. asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ar atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės;
3. asmuo, kuris perdavė turtą, elgėsi neatsargiai, t.y. perduodamas turtą jis turėjo ir galėjo žinoti, kad asmuo, kuriam perduotas turtas, tą turtą gali panaudoti darydamas sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Jei asmuo, net ir turėdamas pareigą žinoti, tačiau dėl asmeninių savybių (pvz., ligos), negalėjo žinoti, kad turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, turto konfiskavimo taikyti negalima.

Jeigu konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių, teismas iš kaltininko, jo bendrininkų ar kitų asmenų išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Kilus ginčui dėl

⁶¹ Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 152.

konfiskuotino turto vertės, gali būti kviečiamas specialistas (turto vertintojas ir pan.), į kurio nuomonę galėtų atsižvelgti teismas priimdamas sprendimą.

Turto konfiskavimas kaip baudžiamojo poveikio priemonė pasižymi šiomis ypatybėmis:

- a) teismas privalo skirti šią baudžiamojo poveikio priemonę visais LR BK 72 str. (išskyrus 4 d. numatytą atvejį) numatytais atvejais;
- b) skirtingai nei kitos baudžiamojo poveikio priemonės, turto konfiskavimas, jei yra pagrindas turi būti skiriamas su bausme (LR BK 42 str. 5 d.), ir atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, ir išteisinus asmenį, ir net tuo atveju, kai asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn (LR BK 72 str. 2 d. 1 p. ir 3, 4 d.);
- c) turto konfiskavimas, kurio asmuo negali įvykdyti dėl pateisinamų priežasčių, negali būti pakeistas kita baudžiamojo poveikio priemone (LR BK 74 str.);
- d) vengimas atlikti tokią baudžiamojo poveikio priemonę neužtraukia baudžiamosios atsakomybės pagal LR BK 243 str.

Nusikalstamai veikai padaryti gali būti perduoti ar panaudoti kaltininkui ar kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantys materialią vertę turintys daiktai, kurie:

- 1) uždrausti ar turimi neteisėtai;
- 2) atlieka ūkinę, kultūrinę, asmeninių poreikių tenkinimo funkciją.

Konfiskuojant pirmosios grupės daiktus, neatsižvelgiama, ar juos valdė asmuo, kuris patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, ar kiti asmenys. Tuo tarpu dėl antrosios grupės daiktų konfiskavimo gali kilti tam tikrų problemų, kai daiktai nuosavybės teise priklauso kitiems asmenims arban jie priklauso kaltininkui tik kai bendrosios jungtinės nuosavybės dalis. Konfiskuoti turta, kuris kaltininkui nepriklauso, galima tik tais atvejais, kai:

- 1) yra aplinkybės, nurodytos LR BK 72 str. 3 ar 4 dalyse;
- 2) konfiskuotiną daiktą ar jo dalį įmanoma atskirti iš bendrosios jungtinės nuosavybės. Kai toks atskyrimas yra neįmanomas, konfiskuotinas daiktas įvertinamas pinigais ir konfiskuojama tokio daikto vertė pinigais.

Taip pat paminėtina, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės vykdymą atlieka antstolis LR Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Vykdamas teismo nuosprendį, nutartį ar nutarimą dėl turto konfiskavimo, skolininko turtas perduodamas realizuoti po to, kai yra patenkinti iki teismo nuosprendžio priėmimo dienos pareikšti turtiniai nuteistojo kreditorių reikalavimai ir padengtos su tuo susijusios išlaidos.

Kaltininkas taip pat gali turėti pinigų ar kitų materialiai vertingų daiktų, kurie yra tiesioginis nusikalstamos veikos rezultatas (pvz., pinigai, paimti kaip kyšis) arba netiesioginis nusikalstamos veikos rezultatas (pvz. už pavogtus pinigus įsigytas turtas). Jei tikrasis savininkas šio turto neteko ne savo valia (pvz. jis buvo pavogtas), savininkas nuosavybės teisių į jį nepraranda, todėl toks turtas privalo būti konfiskuotas iš kaltininko ir gražintas teisėtam savininkui.

Atsižvelgiant į LR BK 67 str. 3 d. įtvirtintą galimybę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui kartu su bausme skirti ir turto konfiskavimą, paminėtina, jog ši baudžiamojo poveikio priemonė pirmosios instancijos teismų praktikoje taikoma itin dažnai ir ji taikoma tiek kartu su bausme, tiek be jos.

Iš pateikiamos statistinės medžiagos matyti, jog 2004 m. turto konfiskavimas buvo skirtas – 366 kartus, kartu su bausme – 408 kartus, 2005 m. – 203 kartus, kartu su bausme – 165 kartus, 2006 m. – 214 kartų, kartu su bausme – 134 kartus.

Teismas, taikdamas turto konfiskavimą, privalo nurodyti, kaip pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai buvo panaudoti darant nusikalstamą veiką arba koku būdu kaltininkas gavo naudos – 2006 m. balandžio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006, procesinio sprendimo kategorija 1.1.9.6. (s) – nagrinėjamu atveju teismas išsamiai išvardija konfiskuojamus daiktus: „valtis (valst. Nr. *duomenys neskelbtini*), transportavimo vežimėlis, du elektros aparatai, žibintas ir du akumuliatoriai“.

2007 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2007, procesinio sprendimo kategorija – 1.1.9.6. (s) bylą nagrinėjęs kasacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl LR BK 72 straipsnio taikymo, nurodė, jog baudžiamojo poveikio priemonės - turto konfiskavimo sąvoka, pagrindai ir tvarka nustatyti LR BK 72 straipsnyje. Šiame straipsnyje nurodyta, kad konfiskuojamas tik tas turtas, kuris buvo nusikaltimo įrankis, priemonė ar nusikalstamos veikos rezultatas. Nusikalstamos veikos padarymo priemonės baudžiamojoje teisėje suprantamos kaip įtaisai, įrenginiai, mechanizmai, prietaisai ir kiti materialūs daiktai, kurie sudaro sąlygas ar

palengvina tokios veikos padarymą, nors jų panaudojimas pats savaime tiesiogiai nedaro žalos atitinkamos veikos objektui ar dalykui. Tokia nusikalstamos veikos padarymo priemone laikoma ir transporto priemonė, jeigu ja kaltininkas naudojasi tam, kad susidarytų galimybę padaryti veiką ar palengvintų jos darymą. Teismas pasisakė, jog atsižvelgiant į žemesnės instancijos teismo nuosprendyje nurodytą gabenamos naminės degtinės kiekį, atstumą tarp išvykimo ir atvykimo vietų, darytina logiška išvada, jog automobiliu kaip turima priemone kaltininkas pasinaudojo tam, kad galėtų įgyvendinti sumanymą nugabenti naminę degtinę į reikiamą vietą. Atsižvelgiant į tai, jog LR K 72 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyta, kad teismas privalo konfiskuoti darant nusikalstamą veiką panaudotus pinigus ir kitus materialią vertę turinčius daiktus, o šiuo konkrečiu nagrinėtu atveju baudžiamojoje byloje priimtame teismo nuosprendyje dėl nurodytos įstatymo nuostatos taikymo nepasisakyta ir automobilio kaip nusikaltimo padarymo priemonės panaudojimo klausimas nesvarstytas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį trūkumą įvertino kaip pagrindą šioje dalyje perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

3. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SKYRIMAS

LR BK 73 straipsnyje numatoma, jog baudžiamojo poveikio priemonės teismas skiria laikydamasis LR BK IX skyriaus „Baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimas“ nuostatų. Kadangi pagrindinės baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo taisyklės trumpai buvo aptartos ankstesniuose šio darbo skyriuose, paskirtuose atskiroms baudžiamojo poveikio priemonių rūšims, šiame magistro darbo skyriuje nurodytosios aplinkybės yra aptariamoms išsamiau.

Aptariant baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą, bene pagrindinis klausimas, į kurį bus siekiama atsakyti – ar pagrįsta LR BK įtvirtinta įstatymų leidėjo pozicija, draudžianti skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme.

LR BK 67 str. 5 dalyje įtvirtinti šie baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo principai:

1. baudžiamasis įstatymas suteikia teismui diskrecinę teisę pačiam parinkti, kurią (ar kurias) iš įstatymo numatytų baudžiamojo poveikio priemonių taikyti asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Akcentuotina tik tai, jog šią teismo teisę tam tikrais atvejais riboja baudžiamojo poveikio priemonės turinys, pvz., turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą galima skirti tik tada, kai nusikaltimu ar baudžiamuoju nusizengimu buvo padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai.
2. baudžiamasis įstatymas neriboja skaičiaus priemonių, kurios gali būti pritaikytos asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Skiriamos dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonių turi būti tarpusavyje suderinamos, kad galėtų turėti taisomąjį poveikį nusikaltėliui⁶². Tai reiškia, jog paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės negali viena kitos dubliuoti ar sudaryti rimtų problemų kiekvieną iš jų vykdyti. Pvz., vargu, ar būtų teisinga, jeigu teismas kaltininkui paskirtų turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą kartu su įmoka į Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą, kadangi tikėtina, jog toks dvigubas finansinis reikalavimas būtų sunkiai įvykdomas atsižvelgiant į kaltininko turtinę padėtį ir pan.

Tačiau minėti baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo principai neatsako į klausimą, kodėl neleidžiama baudžiamojo poveikio priemonių skirti kartu su bausme.

Tikėtina, jog tokia pozicija įstatymų leidėjo buvo pasirinkta neatsitiktinai, o siekiant kaip įmanoma mažiau griežtinti baudžiamąją politiką.

⁶² Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1994 m. balandžio 7 d. aiškinamajame rašte Nr. 01-07-02 dėl Baudžiamojo kodekso projektų išdėstė šiuos argumentus, kuriuos galėtume suskirstyti į dvi grupes:

1. argumentai, nurodantys, kodėl negalima griežtinti baudžiamosios politikos;
2. argumentai, apibrėžiantys baudžiamojo poveikio priemonių prasmę.

Pirmosios grupės argumentais teigiama, kad tuometiniame LR BK projekte numatyta galimybė už vieną nusikaltimą skirti kelias pagrindines bausmes, taip pat galimybė skirti kelias baudžiamojo poveikio priemones. Baudžiamojo kodekso projekte buvo numatyta galimybė pakeisti baudžiamojo poveikio priemones bausmėmis. Tokiu atveju, esant galimybei skirti bausmes kartu su baudžiamojo poveikio priemonėmis, už vieną nusikaltimą galėtų būti skiriamos trys ar keturios bausmės. Toks teisinis reguliavimas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, prieštarautų nusistovėjusiam baudžiamosios justicijos principui, kad už vieną nusikaltimą asmuo gali būti baudžiamas viena pagrindine bausme ir negali būti baudžiamas antrą kartą⁶³.

Atsakant į šiuos argumentus paminėtina, jog skiriant baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme teoriškai įmanoma galimybė, kad asmeniui bus paskirtos trys ar keturios baudžiamajame įstatyme numatytos poveikio priemonės. Tačiau tai jokių būdu neprieštarauja baudžiamosios justicijos principui. Priešingai – atsisakius papildomų bausmių instituto, išnyksta galimybė skirti asmeniui už vieną veiką kelias bausmes (pagrindinę ir papildomas).

Antrosios grupės argumentai nurodo, kad tik taikomos vietoje bausmės, asmenį atleidus nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės, o ne kartu su bausme, baudžiamojo poveikio priemonės įgyja prasmę. Tikėtina, kad tokia pozicija Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neneigia galimybės skirti baudžiamojo poveikio priemonių vietoj bausmės bei pripažįsta, kad viena iš baudžiamojo poveikio priemonių (turto konfiskavimas) gali būti skiriamas kartu su bausme. Taigi, pripažįstant šią išimtį, daroma bendra išvada, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra nesuderinamos su bausmėmis. Manytina, jog tokia išvada yra per daug kategoriška. Kaip jau buvo minėta, praktikoje tikrai galimi variantai, kai baudžiamojo poveikio priemonės yra nesuderinamos su skiriamomis bausmėmis ir jas dubliuoja. Tačiau lygiai taip pat galimi atvejai, kai baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas kartu su bausme būtų tikrai

⁶³ Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Teisė, 2004, Nr. 60

reikalingas ir šios dvi baudžiamosios atsakomybės realizavimo formos papildytų viena kita. Apibendrinus darytina išvada, jog absoliutus ir nekompromisinis draudimas skirti baudžiamojo poveikio priemonės kartu su bausmėmis neviseškai pagrįstas ir galėtų būti peržiūrėtas. Svarstant baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problematiką, būtina atsižvelgti į tai, kad baudžiamojoje praktikoje nereti atvejai, kai baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas kartu su bausme būtų tikslingas, naudingas ir logiškai pagrįstas.

Kartu paminėtina, jog svarstydamas asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo klausimą, teismas kiekvienu konkrečiu atveju privalo atsižvelgti į šias bylos aplinkybes:

- ✓ *skirdamas uždraudimą naudotis specialia teise*, teismas turi nustatyti, ar nusikalstama veika buvo padaryta pasinaudojant ta teise, kuria dabar uždraudžiama pasinaudoti, pvz. neteisėtos medžioklės atveju asmuo pasinaudoja tokiomis specialiomis teisėmis kaip teisė medžioti, teisė turėti medžioklinį šautuvą ir pan., todėl teismas šiuo atveju galėtų skirti baudžiamojo poveikio priemonę – draudimą naudotis teise medžioti ir / ar turėti medžioklinį šautuvą. Kartu paminėtina, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės negalima taikyti tais atvejais, kai asmuo, turintis specialiąją teisę, nusikalstamą veiką padaro šia teise nesinaudodamas.
- ✓ *skirdamas turtinės žalos atlyginimą*, teismas turi įvertinti visas aplinkybes, tarp jų ir tai, ar pats nukentėjęsysis pageidauja tokio žalos atlyginimo ar jos pašalinimo, ar kaltininkas turi realių galimybių atlyginti, pašalinti padarytą žalą. Jeigu realus padarytos žalos atlyginimas ar pašalinimas dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių yra ribotas (pvz., kaltininkas yra nedarbingas, bedarbis, invalidas, turintis kitų išlaikytinių, žalą atlygino iki teismo sprendimo priėmimo ir pan.).
- ✓ *skirdamas nemokamus darbus*, teismas turi atsižvelgti ir įvertinti visas aplinkybes, kartu ir aplinkybę, ar kaltininkas turi realią galimybę dirbti nemokamus darbus. Jei kaltininko galimybės įvykdyti šią baudžiamojo poveikio priemonę yra ribotos (pvz., jis yra invalidas, ligotas, turi daug išlaikytinių), tikslinga būtų jam parinkti kitą baudžiamojo poveikio priemonę. Taip pat, kaip jau buvo minėta anksčiau, prieš vykdant šią baudžiamojo poveikio priemonę turi būti gautas rašytinis asmens sutikimas dirbti nemokamus darbus.
- ✓ *skirdamas įmoką į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą*, teismas turi atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę (pvz., sveikatos būklę, šeiminių padėčių, išlaikytinių skaičių, užimtumą, gaunamas pajamas

ir turtą ar pan.), skiriamą baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes. Jeigu realus įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių yra ribotas (pvz., kaltininkas turi kitų išlaikytinių ir yra invalidas), tikslingiau pasirinkti kitą baudžiamojo poveikio priemonę. Kita vertus, neskirti šios baudžiamojo poveikio priemonės teismas neturėtų motyvuodamas tuo, kad kaltininkas neturi lėšų tokiai įmokai sumokėti. Šiuo atveju būtų tikslingiau nustatyti ilgesnį įmokos sumokėjimo terminą.

- ✓ *skirdamas turto konfiskavimą*, teismas turi įvertinti, ar konfiskuotini materialinę vertę turintys daiktai priklauso kaltininkui ar kitiems asmenims ir ar šie daiktai įstatymo nurodytais aspektais buvo panaudoti nusikalstamos veikos darymui arba padarius nusikalstamą veiką jais buvo gauta tiesioginės ar netiesioginės naudos, t.y. teismas privalo konfiskuoti: a) perduotus kaltininkui ar jo bendrininkui nusikalstamai veikai padaryti pinigų ar kitus materialinę vertę turinčius daiktus; b) darant nusikalstamą veiką panaudotus pinigų ar kitus materialinę vertę turinčius daiktus; c) iš nusikalstamos veikos gautus pinigų ir kitus materialinę vertę turinčius daiktus.

Paminėtina, jog LR BK 73 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas vienas iš pagrindinių baudžiamojo poveikio skyrimo principų, jog tais atvejais, kai kartu su kriminaline bausme yra paskiriama baudžiamojo poveikio priemonė, jos negali būti subendrinamos ir vykdomos atskirai.

Pažymėtina, jog nors baudžiamojo poveikio priemonė gali būti paskirta tik atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės (t.y. tarsi pašalinama galimybė skirti ir bausmę, ir baudžiamojo poveikio priemonę), tačiau faktiškai tokia situacija yra įmanoma. Pavyzdžiui, asmuo, atliekantis bausmę, padaro naują nusikalstamą veiką, už kurią teismas jam paskiria baudžiamojo poveikio priemonę. Tokiu atveju, kai kartu paskirtos bausmė ir baudžiamojo poveikio priemonė (net jei jos iš pirmo žvilgsnio panašios – pvz., viešieji darbai ir nemokami darbai), jų subendrinimas yra negalimas, nes galiojantis LR BK numato skirtingas nuostatas dėl jų paskirties, skyrimo pagrindų ir tvarkos, teisinių vengimo nevykdyti ar negalėjimo jas atlikti pasekmių ir pan.

4. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ NEVYKDYMO TEISINĖS PASEKMĖS

Vienas iš svarbiausių baudžiamojo poveikio taikymo aspektų yra paveikti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, kuris atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, kad jis ateityje laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. LR BK 74 str. įtvirtinta nuostata, jog tuo atveju, kai asmuo dėl pateisinamos priežasties negali įvykdyti teismo paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės, ji gali būti pakeičiama kita baudžiamojo poveikio priemone, kuri labiau tinka tokiam asmeniui. Baudžiamasis įstatymas leidžia pakeisti kitomis tik tas baudžiamojo poveikio priemones, kurios yra nurodytos LR BK 67 str. 2 d. 1,2 ir 4 punktuose: uždraudimą naudotis specialia teise, turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą ir įmoką į nukentėjusiųjų fondą.

Pateisinama priežastimi, dėl kurios negalima vykdyti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės, laikytini atvejai, kai asmuo, turintis įvykdyti baudžiamojo poveikio priemonę, po teismo sprendimo įsiteisėjimo tampa pirmos ar antros grupės invalidu, suserga, sulaukia pensinio amžiaus, išeina nėštumo ir gimdymo atostogų, vaiko priežiūros atostogų, privalo slaugyti invalidą ar ligonį ar laikytis kitų draudimų ir dėl šių priežasčių negali įvykdyti jam paskirtų pareigų ar laikytis draudimų⁶⁴. Kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti, ar priežastį, dėl kurios asmuo negali įvykdyti baudžiamojo poveikio priemonės, laikyti pateisinama, sprendžia teismas, todėl asmuo privalo kreiptis į teismą LR BPK 357 str. ir 362 str. nustatyta tvarka. Prašyme jis privalo nurodyti baudžiamojo poveikio priemonę, kurią prašo pakeisti, priežastis, dėl kurių jis negali įvykdyti paskirtosios baudžiamojo poveikio priemonės bei pateikti tai patvirtinančius įrodymus (pvz., dokumentus iš atitinkamos gydymo įstaigos arpan.).

Jeigu, įvertinęs kaltinamojo prašymą dėl baudžiamojo poveikio priemonės pakeitimo, teismas nusprendžia, kad asmuo, kuriam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė, jos negali įvykdyti dėl pateisinamos priežasties, taip pat jei asmuo nesutinka atlikti nemokamų darbų, teismas privalo savo nuožiūra parinkti ir paskirti kitą (kitas) baudžiamojo poveikio priemonę (priemones). Atkreiptinas dėmesys į tai, jog baudžiamajame įstatyme nenumatyta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamojo poveikio priemonės, jeigu asmuo negali jos atlikti dėl svarbių, pateisinamų priežasčių.

⁶⁴ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 397.

LR BK 74 str. 2 d. įstatymų leidejas papildomai numatė, jog tais atvejais, kai asmuo vengia įvykdyti jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę (išskyrus turto konfiskavimą), teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali paskirti bausmę pagal LR BK 243 straipsnį. Tokiu atveju asmens nubaudimas neatleidžia nuteistojo nuo pareigos įvykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę. Vengimu įvykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę laikytini tokie atvejai, kai asmuo nevykdo arba netinkamai vykdo jam nustatytas pareigas arba nesilaiko jam nustatytų draudimų, pvz., vairuoja transporto priemonę, nors jam buvo pritaikyta baudžiamojo poveikio priemonė – uždraudimas teisės vairuoti automobilį. Vengimas pasižymi tam tikru piktybiškumu arba sistemingumu, nors baudžiamais įstatymas to nenumato, todėl vienkartiniai, smulkūs ir neesminiai kaltininko baudžiamojo poveikio priemonės pažeidimai neturėtų sukelti LR BK 74 str. 2 d. numatytų pasekmių.

Baudžiamajame įstatyme nustatyta, jog teikimą dėl baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo vengimo teismui pateikia bausmę vykdanči institucija. Paminėtina, jog galiojantys teisės aktai tiksliai ir išsamiai nenustato valstybės institucijų, kurios turėtų kontroliuoti baudžiamojo poveikio priemonių vykdymą. Remiantis teisės aktų nuostatomis ir susiklosčiusia teismų praktika, uždraudimo naudotis specialia teise vykdymas turėtų būti pavedamas tai institucijai, kuri išduoda leidimus naudotis teise, pvz., policija draudimo vairuoti ar turėti šaunamąjį ginklą atveju, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą mokėjimą ir turto konfiskavimą turėtų kontroliuoti antstolis, nemokamus darbus – pataisos inspekcija, o žalos atlyginimą ir pašalinimą – pats nukentėjęs⁶⁵.

⁶⁵ Abramavičius A. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. p. 398.

IŠVADOS

Rašant šį magistro darbą buvo siekta:

- I. Pateikti bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių bei jų sistemos sampratą, paskirtį ir požymių analizę.

Šioje darbo dalyje galima daryti tokias išvadas:

1. Bausmė yra valstybės prievartos priemonė, paremta valstybės autoritetu ir yra privalomai vykdoma, jeigu reikia ir priverstinai. Be abejo, valstybė neturi neribotos galios bausti bet kokiomis aplinkybėmis, todėl bausmė yra išimtinė valstybės prerogatyva. Ji gali būti paskirta tik už baudžiamuosius nusižengimus arba už nusikaltimus. Bausmės sąvoka atspindi esminius principus įtvirtintus Konstitucijoje bei baudžiamojoje teisėje – teisėtumo, teisingumo, legalumo.

2. Baudžiamojo poveikio priemonės – tai viešos valstybės prievartos priemonės, skiriamos asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką ir atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, pasireiškiančios tam tikrų teisių ir laisvių suvaržymu ir (arba) specialių pareigų nustatymu, siekiant įgyvendinti bausmės paskirtį. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo tvarka bei aplinkybės, lyginant su bausmių, yra skirtingos, taip pat skiriasi baudžiamojo poveikio priemonių apimtis bei turinys, tačiau jų paskirtis ir sąvoka labai artima bausmių sąvokai bei tikslams.

3. Būdingiausi bausmės požymiai: oficialumas, viešumas, sukeliamos teisinės pasekmės, skyrimas valstybės vardu ir tik už baudžiamajame įstatyme numatytos pavojingos veikos, t.y. nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo, padarymą. Minėti požymiai būdingi ir baudžiamojo poveikio priemonėms, išskyrus tai, kad jos neužtraukia teistumo.

4. Bausmių sistema – baudžiamajame įstatyme išdėstytas skirtingų savo griežtumu ir turiniu, teismams privalomas bausmių sąrašas, kuris sudaro prielaidas pasiekti bausmei keliamus tikslus. Tiek taikant bausmes, tiek baudžiamojo poveikio priemones, siekiama užtikrinti bausmės tikslų įgyvendinimą. Baudžiamojo poveikio priemonių institutas asmeniui atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės leidžia paskirti tam tikrų suvaržymų ar apribojimų, kuriais padedama įgyvendinti bausmės paskirtį.

- II. Išanalizuoti LR BK įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą, aptarti atskiras baudžiamojo poveikio priemonių rūšis, jų skyrimo ypatumus, sukeliamas teises pasekmes.

Šioje darbo dalyje galima daryti tokias išvadas:

1. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame Baudžiamajame kodekse įtvirtinta nauja bausmių sistema ir greta bausmių sistemos Baudžiamojo kodekso IX skyriuje įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės Bendrosios dalies institutas – baudžiamojo poveikio priemonės bei jų skyrimas.

2. Pagrindinės priežastys, nulėmusios baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimą - tai baudžiamosios atsakomybės individualizavimas ir diferencijavimas, iškilusi būtinybė numatyti tokias baudžiamosios atsakomybės priemones, kurios galėtų pataisyti asmenis, padariusius baudžiamuosius nusižengimus, tačiau savo ruožtu nebūtinai sukeltų kriminalinei bausmei būdingus padarinius bei siekis išspręsti iki tol vyravusius ginčus dėl vienos iš griežčiausių papildomų bausmių – teisėtai įgyto turto, priklausančio kaltininkui nuosavybės teise, konfiskavimo teisėtumo.

3. Magistro darbe buvo išsamiai aptartos atskiros baudžiamojo poveikio priemonių rūšys, jų skyrimo ypatumai, kurie gausiai papildomi teismų praktikos pavyzdžiais bei kartu iškeliamas klausimas – ar baudžiamojo poveikio priemonės visgi gali būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma ir ar pagrįstai įstatymų leidėjas naujajame LR BK numatė draudimą skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu bausmėmis.

Darbe darytina išvada, jog baudžiamojo poveikio priemonės visgi turėtų būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma ir kartu kritikuojamas įstatymų leidėjo numatytas draudimas skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu bausmėmis bei pateikiami argumentai tokiai įstatymų leidėjo pozicijai keisti.

SANTRAUKA

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui buvo pradėta taikyti visiškai nauja bausmių sistema. Pagrindiniame šalies baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas – baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimas.

Analizuojant bendrosios bausmės sampratą ir jos požymius, darbe pateikiama bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių bei jų sistemos samprata, aptariami pagrindiniai jų požymiai, paskirtis.

Magistro darbe analizuojami Lietuvos bei užsienio šalių baudžiamieji įstatymai, išsamiai aptariamos atskiros baudžiamojo poveikio priemonių rūšys, jų skyrimo ypatumai bei kartu iškeliamas klausimas – ar baudžiamojo poveikio priemonės visgi gali būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma ir ar pagrįstai įstatymų leidėjas naujajame LR BK numatė draudimą skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu bausmėmis.

Darbe darytina išvada, jog baudžiamojo poveikio priemonės visgi turėtų būti laikomos baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma ir kartu kritikuojamas įstatymų leidėjo numatytas draudimas skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu bausmėmis bei pateikiami argumentai tokiai įstatymų leidėjo pozicijai keisti.

SUMMARY

On the 1st of May, 2003, the new Criminal Code of the Republic of Lithuania entered into force, bringing a brand new punishment system. The new institute of general part of criminal law was consolidated in the main criminal law – the means of effect of punishment and their imposing.

This work analyzes the description of general punishment and its features, highlighting the conception of punishments and means of effect of punishment and their system, describing the main features and purpose.

This Master's Thesis includes the analysis of Lithuanian and foreign criminal law, with comprehensive analysis of different kinds of the means of effect of punishment, the peculiarities of their imposing, highlighting the problem – can the means of effect of punishment actually be considered a form of realization of criminal liability, and is the decision of legislation in the new Criminal Code of the Republic of Lithuania to prohibit the imposing of the means of effect of punishment together with penalties reasoned.

The conclusion of this Thesis claims the means of effect of punishment should be considered a form of realization of criminal liability, criticizing the decision of legislation to prohibit imposing of the means of effect of punishment together with penalties, presenting arguments for change of this kind of position of legislation.

PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (su pakeitimais ir papildymais).
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 37-1341 (su pakeitimais ir papildymais).
4. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3084 (su pakeitimais ir papildymais).
5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas: Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais 1983 m. birželio 1 d. Vilnius, 1983.
6. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2000.
7. Baudžiamasis statutas su komentarais. Parengė M.Kavolis, S. Bieleckinas. Kaunas, 1934.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39⁽¹⁾ ir 306⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1733.
9. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7¹, 32, 35, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 11¹, 22¹, 32¹, 32², 302² straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-555.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės Žinios, 1993, Nr. 70-1320.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo

įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1996, Nr. 9-228.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2003, Nr. 57-2552.
13. АСЛАНОВ, Р. М., et al. Уголовный кодекс Латвийской Республики. Юридический центр Пресс, 2001.
14. АСЛАНОВ, Р. М., et al. Уголовный кодекс Республики Польша. Юридический центр Пресс, 2001.
15. АСЛАНОВ, Р. М., et al. Уголовный кодекс Швеции. Юридический центр Пресс, 1999.
16. АСЛАНОВ, Р. М., et al. Уголовный кодекс Франции. Юридический центр Пресс, 2002.
17. СЕРЕБРЕННИКОВА, А. В. Уголовный кодекс Австрии. Москва: Зерцало, 2001.
18. СЕРЕБРЕННИКОВА, А. В. Уголовный кодекс ФРГ. Москва: Зерцало, 2000.
19. Уголовный кодекс РФ Internetinė nuoroda [<http://www.garant.ru/main/10008000-009.htm#3330>].

Specialioji literatūra:

1. АБРАМАВИČИУС, А. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. АБРАМАВИČИУС, А. et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 1998.
3. Aidukas v. Nepilnamečiams skiriamų bausmių sistema. Bausmių ypatumai. Vilnius: Lietuvos teisėjų mokymo centras, 2002 m.
4. BARANSKAITĖ A., PRAPIESTIS J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste. Jurisprudencija, 2006, Nr. 7(85).
5. BEKARIJA, Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Kaunas, 1992.
6. BLUVŠTEINAS, J. Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės bausmės funkcijos. Teisės problemos, 1994, Nr. 2.
7. Čaplinskas A., Merkevičius R., Misiūnas J., Pavlovas V., Poškevičius V. Dar kartą apie baudžiamojo kodekso projektą. Teisės problemos, 1997, Nr. 4.

8. Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Mokslo darbai. Teisė, 2004, Nr. 60.
9. Drakšas R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. Mokslo darbai. Teisė, 2003, Nr. 47.
10. DRAKŠAS, R. Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos. Vilnius, 2002.
11. Drakšienė A. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekte. Mokslo darbai. Teisė, 1998, Nr. 32
12. GUMULIAUSKAS, A. Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Mokslo darbai. Teisė, 2003, Nr. 48.
13. HART, H.L.A. Teisės samprata, Vilnius, 1997.
14. KAČERAUSKAS, J. 2000 metų Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. Jurisprudencija, 2004, t. 57 (49).
15. MAKSIMAITIS, Mindaugas. Užsienio teisės istorija. Vilnius, 1998.
16. MISIŪNAS, J. Bausmės individualizavimas – kovos su nusikalstamumu efektyvumo sąlyga. Socialistinė teisė, 1975, Nr. 4.
17. PALSKYS, E. Bausmių evoliucija. Socialistinė teisė, 1976, Nr. 1.
18. PAVILONIS, V. Baudžiamosios politikos pagrindai (2). Justitia, 1996, Nr. 4.
19. PIESLIAKAS, V. Bausmių skyrimo nuostatų tobulinimo problemos. Teisės problemos, 1996, Nr. 2.
20. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001
21. SOLOVEIČIKAS, D. Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. Vilniaus universitetas, Teisė, 2005, Nr.56.
22. SOLOVEIČIKAS, D. Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. Mokslo darbai. Teisė, 2006, Nr. 56.
23. SOLOVEIČIKAS, D. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia. 2006.
24. ŠULIJA, G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44).
25. ŠULIJA, G. Bausmių skyrimo nuostatų konkretinimo problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Mokslo darbai. Teisė, 2003, Nr. 48.
26. ŠVEDAS, G. Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

27. ŠVEDAS, G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995-2004 metais. Vilniaus universitetas, Teisė, 2005, Nr.56.
28. ŠVEDAS, G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
29. URBAITIS R.-K. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Bausmės vykdymo atidėjimas ir atleidimas nuo bausmės. Vilnius: Lietuvos teisėjų mokymo centras, 2002 m.
30. URBAITIS R.-K. Nepilnamečių atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir priverčiamųjų auklėjimo pobūdžio priemonių skyrimas. Bausmės vykdymo atidėjimo nepilnamečiams ypatumai. Bausmės skyrimas nepilnamečiams. Vilnius: Lietuvos teisėjų mokymo centras, 2001 m.
31. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003.
32. НАУМОВ, А.В. Российское уголовное право. Общая часть. Москва, 2000.
33. Брагин А.П. Российское уголовное право. Markets DS. 2004.
34. TITUS, R.S. Crime and Criminology. McGraw-Hill Companies, Inc., 2000.

Teismų praktika:

1. 2006 m. sausio 31 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.1.9.2 (S)
2. 2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-662/2003, procesinio sprendimo kategorijos S-2.1.1.8.5; 2.1.1.7; 2.1.1.9
3. 2006 m. gegužės 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-298/2006, procesinio sprendimo kategorija – 2.3.7.4 (S)
4. 2006 m. sausio 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.2.25.3 (s)
5. 2005 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-764/2005, procesinio sprendimo kategorija - 1.1.10.1, 1.1.9.2
6. 2006 m. gegužės 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-325/2006, procesinio sprendimo kategorija - 1.2.25.4 (s)
7. 2007 m. vasario 27 d. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A –102/2006, procesinio sprendimo kategorija 1.1.6.2.; 1.1.7.1.; 1.1.8.1.1.; 2.4.6.2.2

8. 2005 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2005, procesinio sprendimo kategorija – 1.2.17.1
9. 2006 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-580/2006, procesinio sprendimo kategorija – 1.1.6.3. (S)
10. 2003 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2003, procesinio sprendimo kategorija – S-2.1.2.1.8.5. (61)
11. 2006 m. balandžio 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006, procesinio sprendimo kategorija 1.1.9.6. (s)
12. 2007 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2007, procesinio sprendimo kategorija – 1.1.9.6. (s)

BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ NAGRINĖJIMO ATASKAITA. BAUSMIŲ RŪSYS IR JŲ TAIKYMAS (I instancijos teismuose)

2004 metai

Eil. Nr	Bausmės, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės rūšis	Nuteis- ta asmen- ų (3=4+ 7)	Skirta asmenims pador- usiem- s			Skirta asmenims padariusiems baudžiamuosius			Atleista nuo bausmės asmenų			Atidėtas bausmės vykdymas asmenims				
			iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai		
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Bausmių rūšys	1 Viešųjų teisių atėmimas	1	1													
	2 Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla,	49	43	9		6										
	3 Viešieji darbai	819	514	67	78	305	40	18	4	2		19	2	2		
	4 Bauda	423	280	568	78	1429	212	31	12	5	1	773	161	26		
	5 Laisvės apribojimas	962	750	79		212	31		53	3		10				
	6 Areštas	287	230	163	395	575	76	53	7	2	3	1527	111	335		
	7 Terminuotas laisvės atėmimas	892	892	471	103				215	50	28	3397	220	682		
	8 Laisvės atėmimas iki gyvos	6	6													
Viso:	1788	1535	135	158	2527	359	102	291	62	32	5726	494	1045			
Baudžiamojo poveikio priemonių	9 Uždraudimas naudotis specialia	31	27	5		4			1			2	1			
	1 Turtinės žalos atlyginimas ar	702	652	67		50	10		5	1		69	3			
	1 Nemokami darbai	19	149	20		47	16		15			3				
	1 Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	45	37	1		8	2		4							
	1 Turto konfiskavimas	366	334	10		32	3		7			26	2			
13 iš jų skirta kartu su bausme	408	363	27		45	4		7			35	1				
Viso:	134	119	103		141	31		32	1		100	6				
Auklėjamojo poveikio priemonių rūšys	1 Ispėjimas	215	171		128	44		35	40		23	54		44		
	1 Turtinės žalos atlyginimas arba jos	73	66		44	7		8	28			12		7		
	1 Nemokami auklėjamojo	10	75		81	28		15	23		22	10		9		
	1 Atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais,	15 3	110		97	43		45	39		34	9		9		
	1 Elgesio apribojimas	619	519		443	100		83	73		52	138		119		
	1 Atidavimas į specialią auklėjimo	5	4		4	1		1								
Viso:	116	22		22	4		4	32			31					
2011Š viso:		2039	1657	146	161	2672	390	106	355	63	63	5826	500	1045		

BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ NAGRINĖJIMO ATASKAITA. BAUSMIŲ RŪŠYS IR TAIKYMAS (I instancijos teismuose) 2005

metai

1. Bausmių, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių rūšys

Eil. Nr.	Bausmės, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės rūšis	Nuteista asmenų (3=4+7)	Skirta asmenims padariusiems			■_>Miaa asinei m na padariusiems			Atleista nuo bausmės asmenų			Atidėtas bausmės vykdymas asmenims		
			iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Bausmių rūšys	1 Viešųjų teisių atėmimas	11	1	0	2	4	0	0	0	0	0	4	0	2
	2 Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla, atėmimas	35	33	4	1	2	1	0	0	0	0	6	0	1
	3 Viešieji darbai	569	387	50	23	182	43	5	1	0	0	4	0	1
	4 Bauda	4359	3306	531	89	1053	174	25	7	2	0	99	16	5
	5 Laisvės apribojimas	1558	1391	162	305	167	38	24	1	0	1	50	6	10
	6 Areštas	1681	1053	82	108	628	68	37	3	0	0	80	10	7
	7 Terminuotas laisvės atėmimas	7786	7786	478	802	0	0	0	79	21	15	2314	206	379
	8 Laisvės atėmimas iki gyvos galvos	8	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Viso:	16007	13971	1307	1330	2036	324	94	90	23	16	2557	238	405
Baudžiamojo poveikio priemonių rūšys	9 Uždraudimas naudotis specialia teise	92	89	5	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0
	1 Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas	204	197	20	16	7	0	1	0	0	0	0	0	0
	1 Nemokami darbai	64	56	5	11	8	2	3	0	0	0	0	0	0
	1 2 [moka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	46	45	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	1 Turto konfiskavimas	203	187	11	14	16	2	2	0	0	0	0	0	0
	1 Turto konfiskavimas skirtas kartu su	165	152	13	17	13	1	0	0	0	0	0	0	0
	Viso:	774	726	57	61	48	6	6	0	0	0	0	0	0
Auklėjamojo poveikio priemonių rūšys	1 Išpėjimas	123	98	6	80	25	3	19	0	0	0	0	0	0
	1 6 Turtinės žalos atlyginimas arba jos pašalinimas	54	50	3	16	4	0	3	0	0	0	0	0	0
	1 Nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai	79	56	3	37	23	1	14	0	0	0	0	0	0
	1 8 Atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti	49	37	1	34	12	0	8	0	0	0	0	0	0
	1 Elgesio apribojimas	650	577	34	424	73	8	46	0	0	0	0	0	0
	2 Atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą	12	8	0	8	4	0	4	0	0	0	0	0	0
Viso:	967	826	47	599	141	12	94	0	0	0	0	0	0	

BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ NAGRINĖJIMO ATASKAITA. BAUSMIŲ RŪŠYS IR JŲ TAIKYMAS (I instancijos teismuose) 2006

metai

1. Bausmių, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių rūšys

Eil. Nr.	Bausmės, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės rūšis	Nuteist a asmenų (3=4+7)	Skirta asmenims padariusiems nusikaltimus			Skirta asmenims padariusiems			Atleista nuo bausmės asmenų			Atidėtas bausmės vykdymas asmenims			
			iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	iš viso	iš jų moterys	iš jų nepilnamečiai	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Bausmių rūšys	1	Viešųjų teisių atėmimas	4	3	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
	2	Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla, atėmimas	39	39	4	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
	3	Viešieji darbai	470	309	37	16	161	46	5	2	1	0	3	0	0
	4	Bauda	4474	3543	512	56	931	150	10	2	1	0	81	11	0
	5	Laisvės apribojimas	1752	1574	177	320	178	33	13	5	0	1	51	1	9
	6	Areštas	1185	860	93	46	325	46	4	2	1	0	31	4	2
	7	Terminuotas laisvės atėmimas	6467	6335	362	760	0	0	0	22	6	4	2002	159	403
	8	Laisvės atėmimas iki gyvos galvos	6	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Viso:		14717	13013	1212	1240	1704	281	44	57	11	9	2447	210	449
Baudžiamojo poveikio priemonių rūšys	9	Uždraudimas naudotis specialia teise	92	92	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	1	Turtinės žalos atlyginimas ar	237	223	15	0	14	1	0	0	0	0	0	0	
	1	Nemokami darbai	78	69	5	0	9	1	0	0	0	0	0	0	
	1	[moka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	29	29	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	1	Turto konfiskavimas	214	195	12	0	19	3	0	0	0	0	0	0	
	1	Turto konfiskavimas skirtas kartu su	134	115	4	0	19	1	0	0	0	0	0	0	
	Viso:		754	696	41	0	58	5	0	0	0	0	0	0	
Auklėjamojo poveikio priemonių rūšys	1	Ispėjimas	190	142	4	118	48	2	37	0	0	0	0	0	
	1	Turtinės žalos atlyginimas arba jos	53	51	5	20	2	1	1	0	0	0	0	0	
	1	Nemokami auklėjamojo pobūdžio	146	115	6	100	31	6	28	0	0	0	0	0	
	1	Atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti	60	46	1	43	14	2	14	0	0	0	0	0	
	1	Elgesio apribojimas	748	658	36	544	90	14	78	0	0	0	0	0	
	2	Atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą	3	1	0	1	2	0	2	0	0	0	0	0	
Viso:		903	767	42	609	136	14	114	0	0	0	0	0		